

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

**ÖDEMELER DENGESİ
RAPORU**

2005 - III

ÖZET

2004 yılının ikinci yarısından itibaren ithalat ve ihracat artış oranlarında ortaya çıkan düşüş eğilimi, 2005 yılının ilk dokuz ayında da devam etmiştir. İhracattaki yavaşlama yılın özellikle ikinci çeyreğinde belirginleşmiştir. Böylece, ödemeler dengesi tanımlaması çerçevesinde 2004 yılı Ocak-Eylül döneminde 17,5 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı, 2005 yılı aynı döneminde 24,6 milyar ABD doları olmuştur. Turizm gelirlerinde görülen artış, cari açığın daha da büyümesini sınırlamıştır. Cari işlemler açığı 2005 yılı ilk dokuz ayında, 2004 yılı aynı döneminde gerçekleşen 10,6 milyar ABD dolarından, 16,4 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Sektörler itibarıyla bakıldığında, ithalattaki yavaşlamanın temelde tüketim ve sermaye malı ithalatından kaynaklandığı, ara malı ithalatının artışını sürdürdüğü görülmektedir. Diğer taraftan, yılın üçüncü çeyreğinde ara malı ithalatındaki artışın sürmesinin yanı sıra, sermaye ve tüketim malı ithalatında da toparlanma görülmüştür. Nitekim, 2005 yılı ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre, sırasıyla, yüzde 13,5 ve yüzde 2,7 oranında artan sermaye ve tüketim malı ithalatı, yılın üçüncü çeyreğinde, sırasıyla, yüzde 19,4 ve yüzde 24,8 oranında artmıştır. Toplam ihracatta en büyük paya sahip kalemler olan tekstil ve giyim ihracatındaki artış, toplam ihracat artışının altında olmakla birlikte, Ocak-Eylül dönemi itibarıyla devam etmiştir. Tekstil ve giyim sektörü ihracatı bu dönemde yüzde 8,8 oranında artmıştır.

Ocak-Eylül 2005 döneminde, gerek ihracat, gerekse ithalatta fiyat etkisinin yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim, bu dönemde ihracat fiyatları yüzde 7,3, ithalat fiyatları yüzde 9,3 oranında artmıştır. Fiyat etkisinden arındırıldığında, ihracattaki ve ithalattaki reel artışın, sırasıyla, yüzde 6,3 ve yüzde 9,6 olduğu görülmektedir. Söz konusu fiyat etkileri, dış ticaretteki yüksek paylarının da etkisiyle, ham petrol, metal eşya sanayi, haberleşme cihazları ve gıda gibi sektörler ticaretinde daha fazla olmuştur.

Rezerv değişimleri (TCMB + bankalar) ile IMF kredileri hariç tutulduğunda, 2005 yılı ilk dokuz ayında 28,6 milyar ABD doları sermaye girişi olmuştur. Bu dönemde finansman yapısında portföy yatırımları, özel sektörün ve bankaların kullandığı uzun vadeli krediler ve ticari krediler belirleyici olmuştur. Ayrıca, doğrudan yatırımlarda da önemli oranda artış görülmüştür. Söz konusu dönemde, portföy, doğrudan yatırımlar ve IMF kredileri hariç tutulduğunda, net 8 milyar ABD doları uzun vadeli, net 8,6 milyar ABD doları kısa vadeli sermaye girişi olmuştur. Ayrıca, net hata ve noksan kalemi ilk dokuz ayda 4 milyar ABD doları pozitif bakiye vermiştir.

Yukarıdaki gelişmeler sonucunda, yılın ilk dokuz aylık döneminde Merkez Bankası rezervleri 8,6 milyar ABD doları, bankalar rezervi ise 2,9 milyar ABD doları artmıştır.

Ödemeler Dengesi

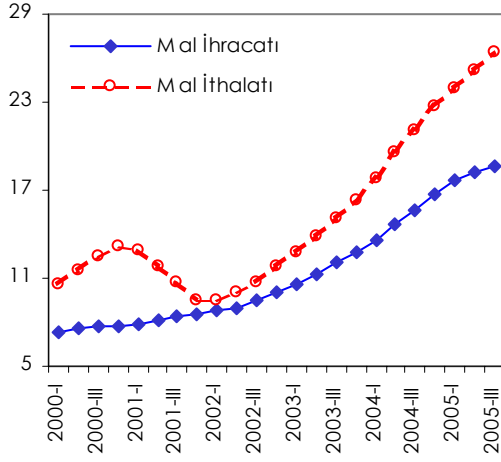
(milyar ABD doları)

	Ocak-Eylül			Ocak-Eylül (12-aylık)		
	2004	2005	% Değişim	2004	2005	% Değişim
Cari İşlemler Hesabı	-10,6	-16,4	..	-14,1	-21,4	..
Dış Ticaret Hesabı	-17,5	-24,6	..	-21,8	-31,0	..
Mal İhracatı	47,9	55,4	15,7	62,4	74,5	19,4
İhracat (fob)	45,0	52,9	17,7	58,4	71,1	21,7
Bavul Ticareti	2,9	2,5	-14,7	4,1	3,5	-14,8
Mal İthalatı	-65,4	-80,0	22,3	-84,2	-105,5	25,3
İthalat (cif)	-70,4	-85,1	20,8	-90,5	-112,2	24,0
Uyarılama: Navlun ve Sigorta	4,2	5,1	..	5,4	6,7	..
Hizmetler Hesabı	10,3	11,5	..	12,2	14,1	..
Turizm (net)	10,7	12,5	16,0	13,0	15,1	16,3
Gelir	12,6	14,6	15,2	15,4	17,8	16,0
Gider	-1,9	-2,1	11,0	-2,4	-2,7	14,4
Diğer Hizmet Gelirleri (net)	-0,5	-0,9	..	-0,8	-1,0	..
Yatırım Geliri Hesabı	-4,3	-4,4	..	-5,6	-5,8	..
Doğrudan Yatırım Gelirleri (net)	-0,6	-0,7	..	-0,7	-0,8	..
Portföy Yatırımı Gelirleri (net)	-1,0	-0,7	..	-1,2	-0,9	..
Diğer Yatırım Gelirleri (net)	-2,6	-3,0	..	-3,6	-4,0	..
Faiz Geliri	0,5	0,7	42,3	0,6	0,9	42,3
Faiz Gideri	-3,1	-3,6	17,7	-4,3	-4,9	14,5
Cari Transferler	0,9	1,1	..	1,1	1,3	..
İşçi Gelirleri	0,6	0,6	-2,0	0,8	0,8	-2,9
Sermaye ve Finans Hesapları	10,4	12,1	..	11,4	15,0	..
Finans Hesabı (Rezerv Varlıklar hariç)	11,9	20,6	..	11,0	22,9	..
Doğrudan Yatırımlar (net)	1,5	3,0	..	2,0	3,4	..
Yurt Dışında	-0,7	-0,8	..	-0,8	-1,0	..
Yurt İçinde	2,2	3,7	..	2,8	4,3	..
Portföy Yatırımları (net)	4,5	9,0	..	4,3	12,5	..
Varlıklar	-0,6	-1,4	..	-0,9	-2,2	..
Yükümlülükler	5,0	10,4	..	5,2	14,7	..
Yurt Dışı Yerleşikler Hisse Senedi Alımı	0,7	4,7	..	1,0	5,4	..
Borç Senetleri	4,3	5,6	..	4,2	9,3	..
Yurt Dışı Yerleşikler DİBS Alımı	3,4	3,7	..	4,1	6,4	..
Hazine Tahvil İhracı	1,0	2,3	..	0,3	3,3	..
Borçlanma	4,3	5,3	..	4,3	6,8	..
Geri Ödeme	-3,3	-3,1	..	-4,0	-3,6	..
Diğer Yatırımlar (net)	5,9	8,7	..	4,8	7,0	..
Varlıklar	-3,7	-1,9	..	-6,0	-5,1	..
Ticari Krediler	-0,6	0,9	..	-1,0	-0,1	..
Krediler	0,7	0,1	..	0,8	0,0	..
Bankaların Döviz Varlıkları (- artış)	-3,8	-2,9	..	-5,5	-5,0	..
Yükümlülükler	9,6	10,6	..	10,8	12,1	..
Ticari Krediler	3,5	2,7	..	4,5	3,4	..
Krediler	5,2	6,3	..	5,6	7,3	..
Merkez Bankası	-3,3	-2,6	..	-4,0	-3,7	..
Genel Hükümet	0,4	-3,6	..	0,2	-4,3	..
Uluslararası Para Fonu	1,0	-2,2	..	1,4	-2,3	..
Uzun Vade	-0,5	-1,3	..	-1,2	-2,0	..
Bankalar	3,6	6,6	..	4,7	8,7	..
Uzun Vade	0,9	4,8	..	1,3	6,2	..
Kısa Vade	2,7	1,8	..	3,4	2,5	..
Diğer Sektörler	4,4	5,8	..	4,8	6,5	..
Uzun Vade	4,0	5,0	..	4,3	5,8	..
Kısa Vade	0,5	0,8	..	0,5	0,7	..
Mevduat	1,0	1,6	..	0,6	1,2	..
KMDTH + Süper Döviz Hesabı	-0,1	-0,6	..	0,0	-0,7	..
Bankalar	1,1	2,1	..	0,6	1,9	..
Resmî Rezervlerdeki Değişim (- artış)	-1,5	-8,6	..	0,3	-7,9	..
Net Hata ve Noksan	0,0	4,0	..	2,3	6,3	..

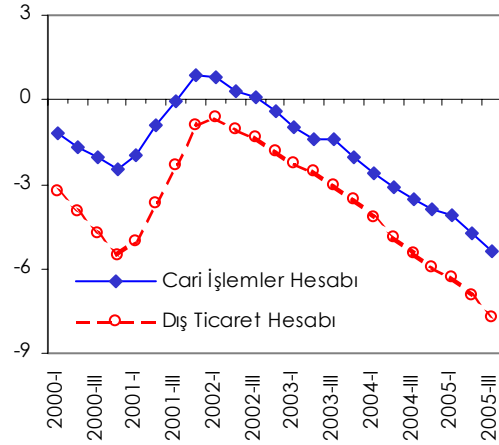
Kaynak: TCMB.

Mal İhracatı ve İthalatı

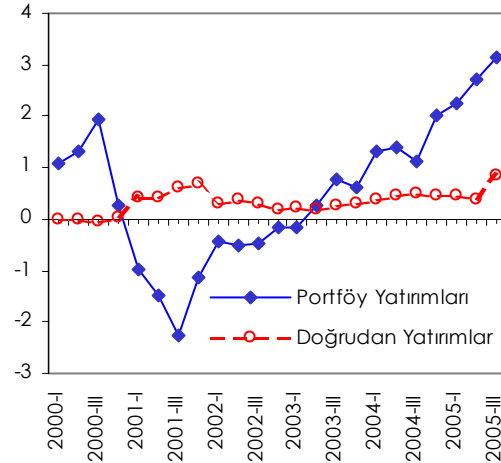
(12-aylık ort., milyar ABD doları)

Dış Ticaret ve Cari İşlemler

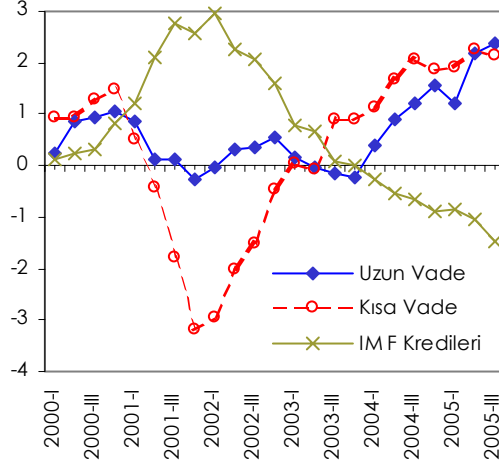
(12-aylık ort., milyar ABD doları)

Doğrudan ve Portföy Yatırımları

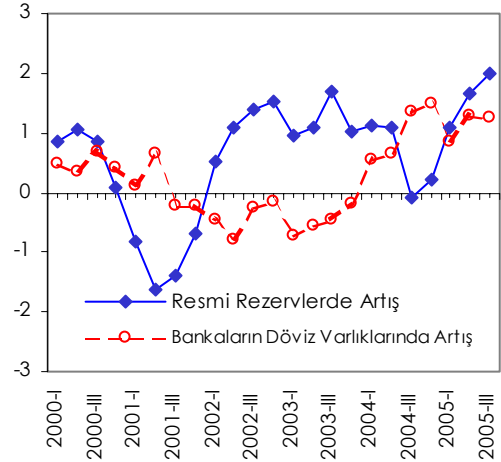
(12-aylık ort., milyar ABD doları)

Diğer Sermaye Akımları

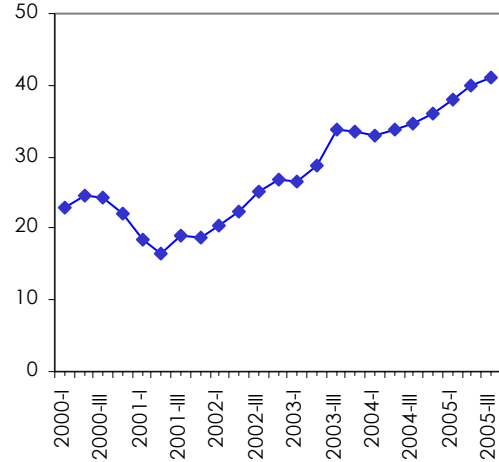
(12-aylık ort., milyar ABD doları)

Rezervler

(12-aylık ort., milyar ABD doları)

TCMB Uluslararası Rezervleri

(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

I. DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER

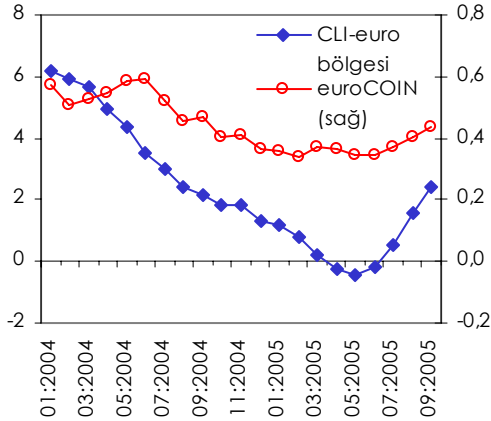
1. Dünya ekonomisi 2005 yılında büyüme eğilimini sürdürmüştür. Yüksek büyüme ile artan emtia ve petrol fiyatlarına rağmen, dünya genelinde güçlü enflasyonist baskılar yaşanmamaktadır.

2. 2005 yılının kalan döneminde dünya ekonomisinin büyümesinin önündeki engellerin başında ham petrol ve uluslararası ticarete konu olan mal ve hizmet fiyatlarındaki artışlar gelmektedir. Özellikle yılın üçüncü çeyreğinde tarihi seviyelerine çıkan ham petrol fiyatlarının *ikincil etkileri* (artan ham petrol fiyatlarının üretim maliyetleri yoluyla enflasyonist beklentiler yaratması) ve artan mal ve hizmet fiyatlarının global arz ve talep üzerine yapacağı baskı global büyümenin önündeki engellerdir.

Euro Bölgesi Öncü Göstergeleri:

€COIN (3-aylık % değişim),

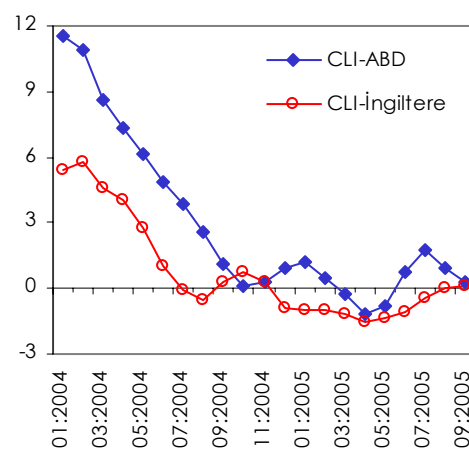
CLI (yıllıklandırılmış 6-aylık % değişim)

Kaynak: OECD, CEPR.

ABD ve İngiltere Öncü Göstergeleri:

CLI (yıllıklandırılmış 6-aylık % değişim)

Kaynak: OECD.

3. Artan ham petrol fiyatları ve meydana gelen kasırgalara rağmen, ABD, 2005 yılının üçüncü çeyreğinde de güçlü büyüme performansını sürdürmüştür. 2005 yılı ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,6 oranında büyüyen ABD GSYİH'si, yılın üçüncü çeyreğinde aynı oranda büyüme kaydetmiştir. Diğer taraftan, ABD Merkez Bankası FED, sürdürülebilir büyüme ve fiyat istikrarına yönelik olarak 1 Kasım 2005 tarihindeki toplantısında, ardi ardına 12'nci kez 25 baz puanlık faiz artırımına gitmiştir.

4. Öncü göstergeler, yılın ilk yarısında düşük oranlı büyüme sergileyen euro bölgesinde üçüncü çeyrekte toparlanma olduğuna işaret etmektedir. Euro bölgesinde GSYİH yılın ilk ve ikinci çeyreğinde, sırasıyla, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,3 ve 1,1 oranında büyümüş, üçüncü çeyrekte ise ilk tahminlere göre GSYİH yüzde 1,5 oranında büyüme sergilemiştir. Diğer taraftan, özellikle yüksek ham petrol fiyatları, euro bölgesi büyümesinin öngörülenden düşük olmasına yol açabilecek bir faktör olarak öne çıkmaktadır. İngiltere'de ise, 2004 yılı ile kıyaslandığında, düşük oranlı büyüme performansı yılın üçüncü çeyreğinde de devam etmektedir. GSYİH İngiltere'de yılın ilk üç çeyreğinde yüzde 1,6 oranında büyümüştür.

5. 2005 yılında, Asya ülkelerinden Japonya'da iç talep, Çin'de ise iç talep ve ihracat kaynaklı büyüme görülmektedir. Genel olarak yavaşlama eğilimi gösteren diğer Asya ülkelerinde ise son aylarda toparlanma görülmüştür. Ancak, petrol fiyatlarının etkisiyle, bölgede tüketici fiyatları enflasyonunun yükseldiği görülmüş, buna tepki olarak bölge merkez bankaları faiz oranlarını yükseltmiştir.

6. Avrupa Birliği'ne yeni üye olan ülkelerdeki büyüme eğilimi 2005 yılı ilk yarısında genel olarak olumlu seyir izlemiştir. Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'da GSYİH yılın ikinci çeyreğinde yıllık bazda, sırasıyla, yüzde 5,1 ve yüzde 4, Polonya'da ise yüzde 1 oranında artmıştır.

II. CARI İŞLEMLER HESABI

7. Cari işlemler hesabı 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde 16,4 milyar ABD doları açık vermiştir. Böylelikle, on iki aylık cari işlemler açığı 21,4 milyar ABD doları olmuştur.

8. Cari işlemler açığındaki artış eğiliminin devam ettiği 2005 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla, cari işlemler açığı ve finansman yapısına ilişkin göstergelerde 2004 yılına göre bozulma görülmüştür. 12-aylık veriler karşılaştırıldığında, ihracatın ithalatı ve kısa vadeli dış borç stokunu karşılama oranı yılın üçüncü çeyreğinde 2004 yılı sonuna göre düşmüştür. Diğer taraftan, Merkez Bankası rezervleri temel alınarak oluşturulan göstergeler cari açığın sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Rezervlerin cari açığı karşılama oranı gerilemiş, ancak, rezervlerin, cari açık ile net hata ve noksan kalemlerinin toplamından oluşan finansman ihtiyacına oranı büyümüştür. Ülkenin dış borç ödeme gücünü gösteren rezervlerin kısa vadeli dış borç stokuna oranı ile rezervlerin ithalatı karşılama oranı ise 2004 yılına göre değişmemiştir.

Cari işlemler açığı ve finansman yapısına ilişkin önemli göstergeler

	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
İhracatın ithalatı karşılama oranı	0,58	0,90	0,85	0,79	0,74	0,71
Toplam mal ihracatı / Kısa vadeli dış borç stoku	1,09	2,10	2,44	2,23	2,11	2,01
Toplam mal ihracatı / Dış borç servisi	1,40	1,40	1,39	1,84	2,20	2,13
Turizm gelirleri/ Dış ticaret açığı	0,35	2,17	1,16	0,94	0,66	0,57
MB rezervleri / Kısa vadeli dış borç stoku	0,82	1,21	1,71	1,53	1,18	1,18
MB rezervleri / Finansman ihtiyacı	1,84	-	20,46	11,71	2,83	2,89
MB rezervleri / Cari açık	2,36	-	18,42	4,38	2,41	2,04
MB rezervleri / Toplam mal ithalatı	0,44	0,52	0,59	0,54	0,41	0,41

Kaynak: TCMB, TÜİK.

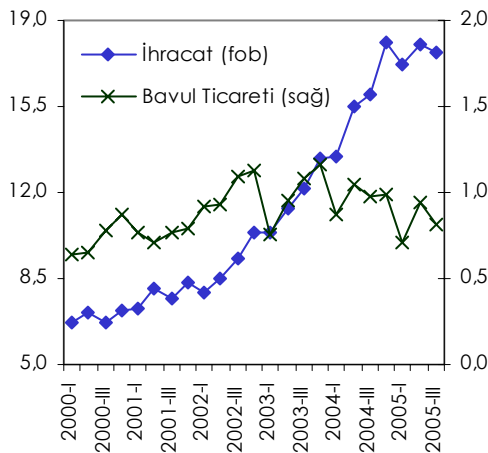
* Eylül ayı itibarıyla, 12-aylık

Mal İhracatı

9. TÜİK tarafından yayımlanan ihracat verilerine göre, ihracatta yılın ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 17,7 oranında artış gözlenmiş, ancak, bavul ticareti gelirleri bu dönemde yüzde 14,7 oranında gerilemiştir. Böylece, toplam mal ihracatı büyüme oranı yüzde 15,7 olmuştur. Diğer taraftan, ihracatın nominal olarak büyümesinde fiyat hareketlerinin önemli etkisi olduğu görülmüştür. Nitekim, TÜİK tarafından yayımlanan endeks verilere göre, yılın ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre, ihracat birim değer endeksi yüzde 7,3 oranında yükselmiştir. Böylelikle, ihracattaki reel artış bu dönemde yüzde 6,3 düzeyinde kalmıştır.

İhracat

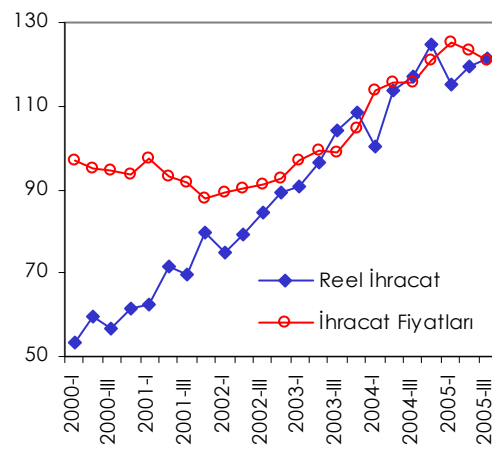
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

İhracat - Reel ve Birim Değer

(2003=100)

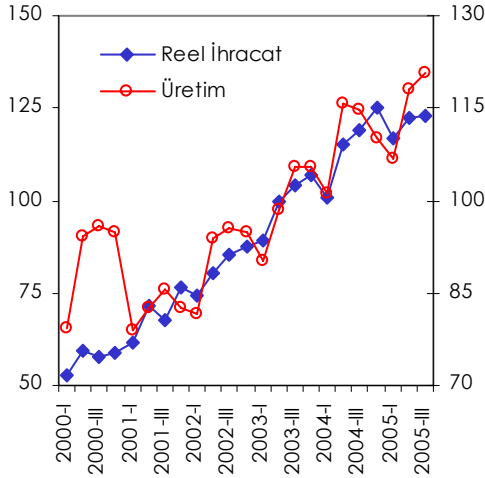
Kaynak: TÜİK.

10. Reel işgücü maliyetlerinin 2000-2004 ortalamasına göre düşük seviyelerde olması ve verimlilik seviyesinin son 5 yıl ortalamasının üzerinde olmasının getirdiği dış rekabet avantajı,

reel kurun dış rekabet gücü üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi telafi edebilmiş ve ihracat artışının ardındaki temel faktörler olmuştur.

İmalat Sanayi Üretim ve İhracatı

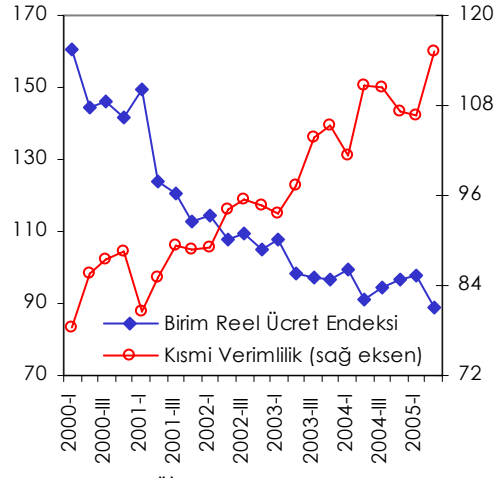
(2003=100)

Kaynak: TÜİK.

Birim Reel Ücret ve Verimlilik

Endeksi (2003=100)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

11. Alt kalemler itibarıyla ihracat gelişmeleri incelendiğinde, motorlu kara taşıtları ihracatı, rafine edilmiş petrol ve ürünleri, makine teçhizat ile gıda ve içecek ürünleri ihracatı toplam ihracat büyümesine en büyük katkıyı yapan sektörler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, ihracatın önemli bir kısmını oluşturan tekstil ve giyim ürünleri ihracatı da, toplam ihracat büyümesinin altında olmakla birlikte, artışını sürdürerek ihracat büyümesine katkıda bulunmuştur (bkz. Kutu). Yukarıda sözü edilen tüm sektörler, yüzde 17,7 oranındaki ihracat büyümesine toplam 10,1 puan katkı sağlamış, bir başka ifadeyle, 8 milyar ABD doları tutarındaki net artışın 4,6 milyar ABD dolarını oluşturmuştur.

İhracat

(milyon ABD doları)

	Ocak-Eylül				
	2004	2005	% Değişim	% Katkı	\$ Katkı
Toplam	44988	52937	17,7		
Sermaye Malı	4683	5822	24,3	2,5	1139
Ara Malı	18596	21930	17,9	7,4	3334
Tüketim Malı	21592	24979	15,7	7,5	3387
Diğer	117	207	77,1	0,2	90
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):					
Tarım ve Hayvancılık	1621	2137	31,8	1,1	516
Gıda Ürünleri ve İçecek	2301	2966	28,9	1,5	666
Tekstil Ürünleri	5717	6290	10,0	1,3	573
Giyim Eşyası	6971	7512	7,8	1,2	541
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	991	1790	80,6	1,8	799
Kimyasal Madde ve Ürünler	1833	2073	13,1	0,5	240
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	1402	1831	30,5	1,0	428
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	1703	2020	18,6	0,7	317
Ana Metal Sanayi	4828	5019	4,0	0,4	191
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	1579	1932	22,4	0,8	354
Makine ve Teçhizat	2838	3460	21,9	1,4	622
Elektrikli Makina ve Cihazlar	1148	1416	23,3	0,6	267
Radyo, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	1825	1994	9,3	0,4	170
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	6217	7582	21,9	3,0	1365
Diğer Ulaşım Araçları	1020	1098	7,6	0,2	77

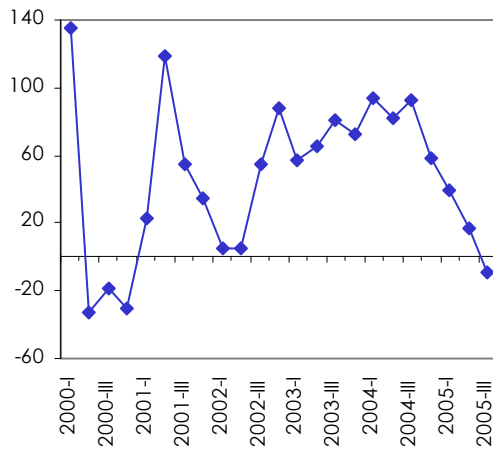
Kaynak: TÜİK.

12. Binek otomobil ihracatının 2003 yılından bu yana sergilediği yüksek büyüme performansı 2005 yılının üçüncü çeyreğinde yerini gerilemeye bırakmıştır. Binek otomobil ihracatı yılın ilk yarısında yüzde 26,3 oranında artmış, üçüncü çeyrekte ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,2 oranında gerilemiştir. Bu dönemde otomobil ithalatında görülen yüzde 25,5 oranındaki artış sonucunda, sektör, 2004 yılının ikinci yarısında yeniden elde ettiği net ihracatçı konumunu 2005 yılı üçüncü çeyreğinde kaybetmiştir.

13. İhracatta önemli paya sahip olan ana metal sanayi ihracatı büyümesi Mart ve Nisan aylarında önceki aylara göre yavaşlamış, sektör ihracatı Mayıs ayından bu yana ise gerileme göstermiştir. Ana metal sanayi ithalatında görülen artışla birlikte değerlendirildiğinde, yurt içi inşaat sektöründe görülen canlanmanın etkisinin ihracata olumsuz yansıdığı görülmektedir.

Binek Otomobil İhracatı

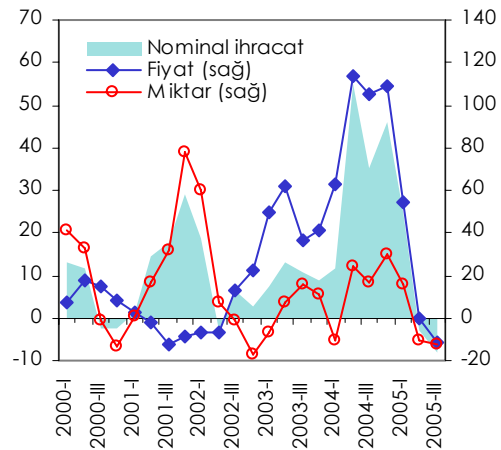
(Nominal, Yıllık yüzde artış)

Kaynak: TÜİK.

Ana Metal Sanayi İhracatı

(Yıllık yüzde artış)

Kaynak: TÜİK.

14. 2005 yılında ihracat fiyatları, ihracatın nominal olarak reel artışın ötesinde büyüme sergilemesine yol açmıştır. İhracat fiyatlarındaki artış bazı sektörlerde belirgin olarak öne çıkmıştır. Söz konusu sektörler petrol ürünleri, tarım ve hayvancılık, gıda ve içecek, metal eşya sanayi, elektrikli makine ve cihazlar ile mineral ürünler olarak sıralanabilir.

İhracat – Birim Değer Endeksleri

(2003=100)

	2004				2005			2005-III / 2004-III (%)
	I	II	III	IV	I	II	III	
Toplam	113,6	115,5	115,6	120,7	125,4	123,4	120,9	4,6
Sermaye Malı	109,2	107,8	110,0	114,3	115,3	112,3	109,5	-0,5
Ara Malı	113,7	121,5	121,8	129,1	131,2	129,5	126,2	3,6
Tüketim Malı	114,7	112,5	112,4	116,9	123,7	121,2	119,8	6,6
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):								
Tarım ve Hayvancılık	117	119	140	149	165	174	174	23,7
Gıda Ürünleri ve İçecek	111	116	123	124	130	130	133	8,1
Tekstil Ürünleri	113	110	107	112	119	115	111	4,1
Giyim Eşyası	118	115	113	115	125	121	118	4,1
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	113	133	140	141	143	163	183	30,9
Kimyasal Madde ve Ürünler	108	109	113	121	121	120	120	6,5
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	108	106	107	114	120	117	113	5,8
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	108	108	111	114	117	119	123	10,6
Ana Metal Sanayi	125	157	152	162	160	157	143	-5,7
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	114	116	118	127	132	132	131	11,2
Makine ve Teçhizat	111	109	109	115	118	115	114	3,9
Elektrikli Makina ve Cihazlar	115	115	114	119	124	127	126	10,5
Radio, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	108	100	95	96	93	85	75	-21,2
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	110	107	110	116	117	113	111	1,3

Kaynak: TÜİK.

15. AB'ye yapılan ihracat, toplam ihracatta en fazla paya sahip kalemdir. Ancak, bu kalemin toplam ihracattaki payında düşük oranda da olsa gerileme görülmüştür. Buna karşın, Orta Doğu ve Doğu Avrupa ülkelerine yapılan ihracat payında artış görülmüştür. Söz konusu ülke gruplarına yapılan ihracat yılın ilk üç çeyreğinde yüzde 33,5 oranında artarak, yüzde 17,7'lik ihracat büyümesine 7,6 puan katkı sağlamıştır. İhracat ülkeler bazında incelendiğinde, Almanya'nın yüksek payı sürerken, özellikle Rusya, İtalya ve Hollanda'ya yapılan ihracattaki artışlar dikkat çekicidir. Adı geçen ülkelere yapılan ihracattaki artışa en fazla katkı yapan sektörler Rusya ve İtalya için kara taşıtları ile meyveler olurken, Hollanda için elektrikli makine ve cihazlar ile suda yüzen gemi ve benzeri taşıtlar olmuştur.

İhracat – Ülke Dağılımı (milyon ABD doları)

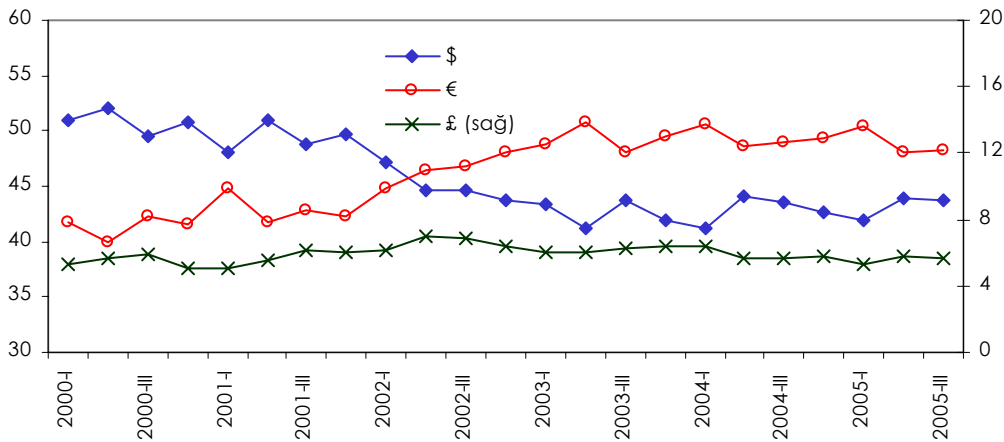
	Ocak-Eylül							
	2004		2005		% Değişim	% Katkı	\$ Katkı	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)				
Toplam	44988	..	52937	..	17,7			
Avrupa Birliği Ülkeleri	24413	54,3	27512	52,0	12,7	6,9	3099	
AB 15	23101	51,3	25769	48,7	11,5	5,9	2668	
AB 10	1312	2,9	1743	3,3	32,8	1,0	430	
Diğer Ülkeler	18751	41,7	23258	43,9	24,0	10,0	4507	
Diğer Avrupa	4629	10,3	6212	11,7	34,2	3,5	1583	
Doğu Asya	1866	4,1	2206	4,2	18,2	0,8	340	
Diğer	12256	27,2	14839	28,0	21,1	5,7	2583	
Türkiye Serbest Bölgeleri	1823	4,1	2168	4,1	18,9	0,8	344	
Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Grupları								
OECD	28.980	64,4	31.935	60,3	10,2	6,6	2955	
Almanya	6.373	14,2	6.846	12,9	7,4	1,1	473	
İngiltere	3.892	8,7	4.211	8,0	8,2	0,7	318	
İtalya	3.203	7,1	3.893	7,4	21,5	1,5	690	
ABD	3.675	8,2	3.668	6,9	-0,2	0,0	-8	
Fransa	2.667	5,9	2.807	5,3	5,3	0,3	140	
İspanya	1.841	4,1	2.144	4,0	16,5	0,7	303	
Hollanda	1.503	3,3	1.820	3,4	21,1	0,7	316	
Diğer OECD	5.824	12,9	6.547	12,4	12,4	1,6	723	
Orta Doğu Ülkeleri	5.583	12,4	7.424	14,0	33,0	4,1	1841	
Rusya	1.304	2,9	1.693	3,2	29,8	0,9	388	

Kaynak: TÜİK.

16. İhracatta yılın ikinci çeyreğinde azalan euronun payında ve bu dönemde artan ABD dolarının payında yılın üçüncü çeyreğinde önemli bir değişme olmamıştır. Benzer şekilde, yılın üçüncü çeyreğinde İngiliz sterlininin ihracattaki payında kayda değer hareket gözlenmemiştir.

İhracatta Döviz Kompozisyonu

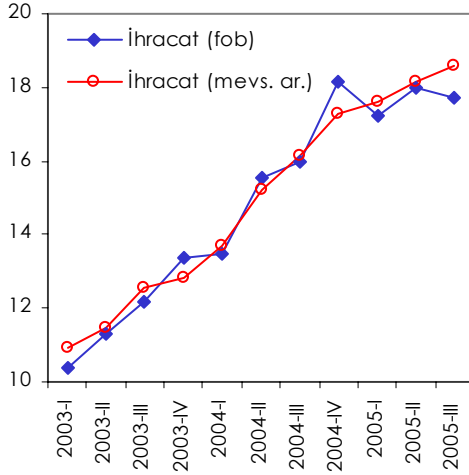
(% pay)

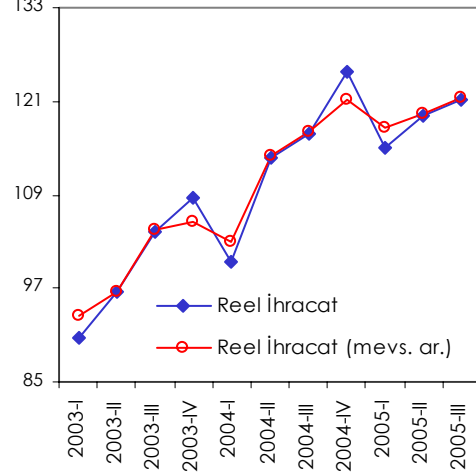
Kaynak: TÜİK.

17. Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre, ABD doları cinsinden nominal ihracat, 2005 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre yüzde 2,4 oranında artış göstermiştir. Diğer taraftan, miktar endeksinin temel alındığı reel ihracat, mevsimsellikten arındırıldığında bu dönemde yüzde 1,8 oranında artmıştır.

Mevsimsellikten Arındırılmış İhracat
(milyar ABD doları)

Mevsimsellikten Arındırılmış İhracat
(Reel, 2003=100)

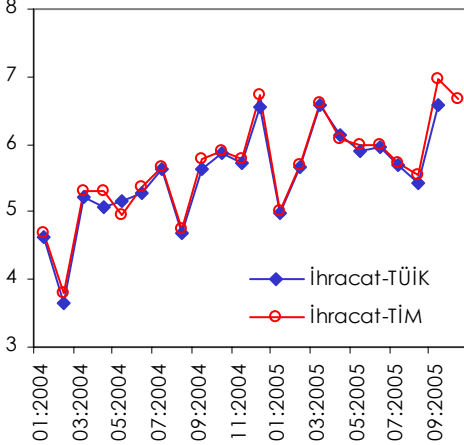

Not: Mevsimsellikten arındırılmış veriler, Tramo-Seats yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

18. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verileri, ihracatta büyümenin Ekim ayında devam ettiğini göstermektedir. TİM verilerine göre ihracat Ekim ayında 2004 yılı aynı ayına göre yüzde 13,1, Ocak-Ekim döneminde ise yüzde 16,8 oranında artmıştır.

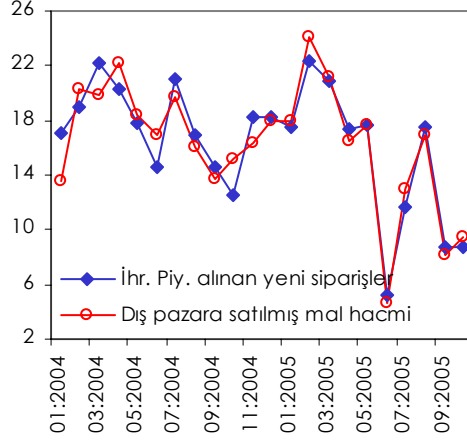
19. Ekim ayı İktisadi Yönelim Anketi'nde yer alan ihracatta gelecek döneme ilişkin göstergeler, ihracat büyümesinde gelecek üç aylık dönem için önemli bir değişikliğe işaret etmemektedir.

İhracat - TÜİK ve TİM verileri
(milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK, TİM.

İhracat Beklentileri- Gelecek 3 ay
(İyimser-kötümser)

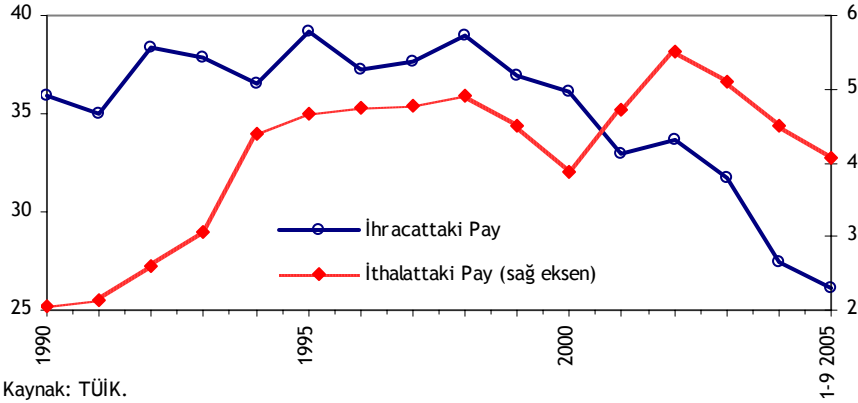
Kaynak: TCMB İktisadi Yönelim Anketi.

TEKSTİL VE GİYİM SEKTÖRÜ İHRACATI

İhracatın geleneksel olarak sürükleyici sektörleri konumunda olan tekstil ve giyim sektörleri, son yıllarda sürekli yavaşlama eğilimi göstermekte ve ihracat alanındaki liderlik konumunu kaybetmektedir. Nitekim, 1998 yılında yüzde 39 olan tekstil ve giyim sektörleri ihracatının toplam ihracattaki payı, 2005 yılı Ocak-Eylül dönemi itibarıyla, yüzde 26,1'e kadar gerilemiştir. Buna karşılık, tekstil ve giyim ithalatı, toplam ithalatta düşük paya sahip olmakla beraber, ihracata kıyasla daha iyi bir performans sergilemiştir (Grafik 1). Böylece, 1990'lı yıllardan bugüne tekstil ve giyim sektörlerinde ihracatın ithalatı karşılama oranı gerileme göstermiştir. Söz konusu gelişme, sektörlerin üretimlerine de yansımıştır (Grafik 2). 2005 yılı Ocak-Eylül dönemi itibarıyla, toplam ihracat yüzde 17,7 oranında artarken, tekstil sektörü ve giyim sektörü ihracatında büyüme oranları, sırasıyla, yüzde 10 ve yüzde 7,8'de kalmıştır. İhracat ve üretim kompozisyonunun tekstil ve giyim aleyhine gelişiminin etkileri, işgücü piyasasında da görülmüştür. Nitekim, 1997 yılından 2005 yılı ilk yarısına kadar olan dönemde, makine/teçhizat, ana metal ve kara taşıtları sektörleri toplamında istihdam yüzde 12,4 oranında artarken, tekstil ve giyim sektörleri toplamında yüzde 23 oranında gerilemiştir. Bu gelişme neticesinde, imalat sanayii üretimindeki istihdam bu dönemde yüzde 15,4 oranında gerilemiştir (Grafik 3).¹

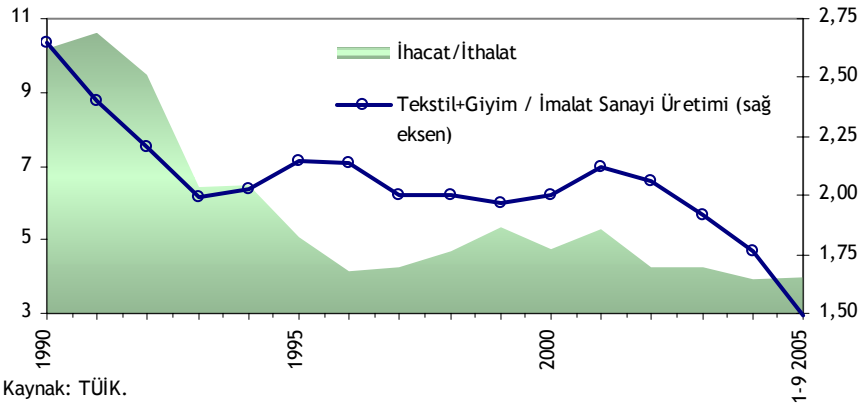
Grafik.1. Tekstil ve Giyim Sektörlerinin

Toplam İhracat ve İthalattaki Payı (%)

Grafik.2. Tekstil ve Giyim Sektörlerinde İhracat/İthalat Oranı

ve Sektörlerin İmalat Sanayi Üretimine Oranı

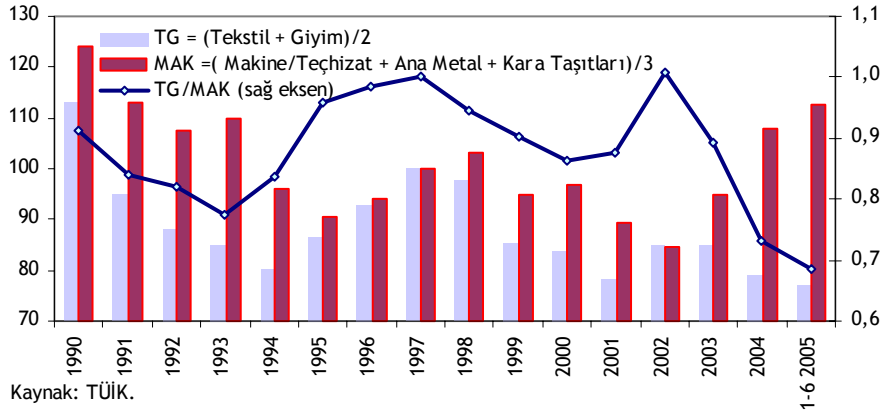

Tekstil ve giyim sektöründe faaliyet gösteren 822 firma verisi kullanılarak yapılan firma düzeyindeki analizde, 2001 krizinin büyük ve küçük ölçekli tekstil ve giyim sektörü ihracatçısı firmaları farklı etkilediği görülmüştür. Krizin ardından 2002 yılında, bir önceki yıla göre, büyük ölçekli firmaların sektör ihracatındaki payı artmış, küçük ölçekli firmaların payı gerilemiştir. Bu gelişme, krizin olumsuz etkisinin küçük ölçekli firmalarda daha fazla hissedildiğini göstermektedir. İzleyen yıllarda büyük ölçekli firmalarda toparlanma, küçük ölçeklilere kıyasla daha hızlı olmuştur (Grafik 4). Ayrıca, aynı firmaların bankalardan kullandıkları kredilerin toplam borçlarına oranı incelendiğinde, 2001 krizinde küçük ölçekli firmalarda olumsuz etkinin daha fazla olduğu ve bu etkinin 2004 yılı itibarıyla sürdüğü görülmektedir (Grafik 5).

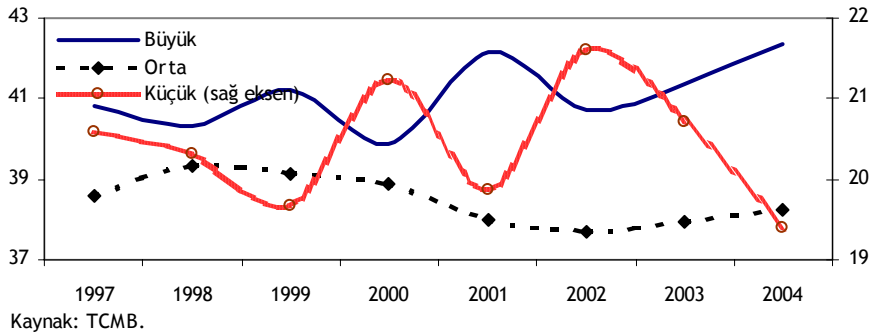
¹ TÜİK tarafından yayımlanan 1997=100 bazlı İmalat Sanayiinde Çalışanlar Endeksin kullanılmıştır.

Grafik 3. Tekstil, Giyim, Makine Teçhizat, Ana Metal ve Kara

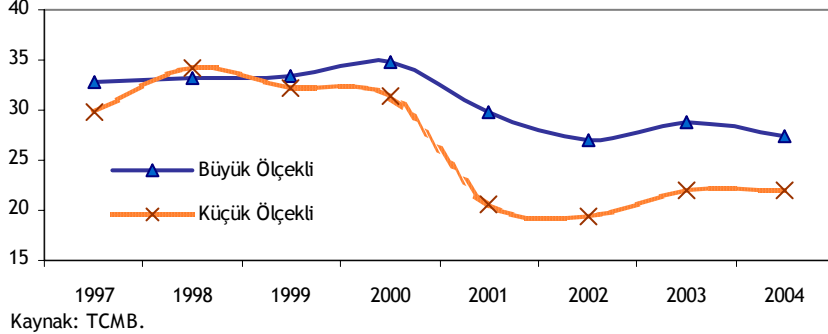
Taşıtları İmalatında Çalışanlar Endeksi ve Görelİ İstihdam

Grafik 4. Tekstil ve Giyim Sektörlerinde İhracatçı Firmaların

Ölçek Yapısı (% pay)

Grafik 5. Tekstil ve Giyim Sektörlerindeki Firmalarda Banka

Kredilerinin Toplam Yükümlülüklerdeki Payı (%)

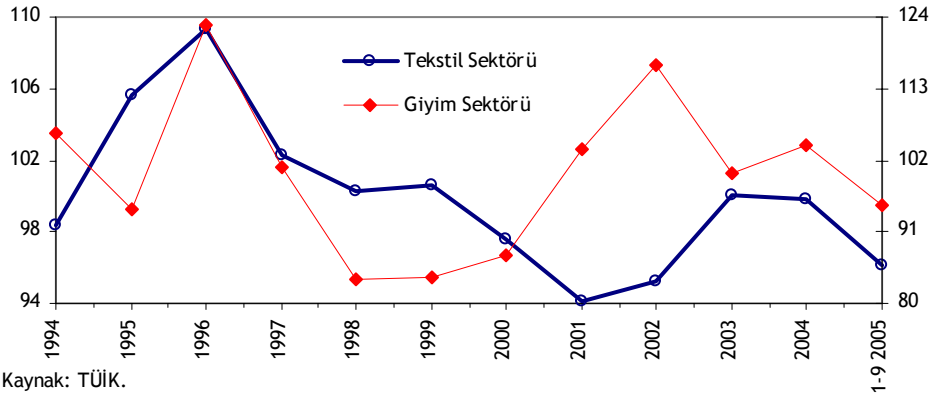

Bu gelişmeler, sektördeki üreticilerin, yurt içi talebi karşılamak için arzın bir kısmını yurt dışındaki maliyet avantajından yararlanarak karşılamaya yönelik bir davranış değişikliğine gittiklerine işaret etmektedir. Tekstil ve giyim sektörünün zayıflayan performansının ardındaki etmenler incelendiğinde, reel ücretlerin lehte gelişmesine karşın, özellikle 90'lı yıllarda dış ticaret hadlerinin, izleyen dönemde ise reel kurların sektör ihracatı aleyhine geliştiği görülmektedir (Grafik 6 ve 7).

TCMB Araştırma ve Para Politikası Genel Müdürlüğünde yürütülmekte olan bir çalışmada, ihracata yönelik üretim yapan tekstil ve giyim sektörlerindeki performans stokastik üretim fonksiyonu yardımıyla firma verileri kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada üretimdeki değişimin bileşenleri teknik gelişme, teknik etkinlik artışı ve girdi artışı olarak ayrıştırılmış ve 2002-2004 döneminde ihracat payı yüksek olan firmaların üretim artışının kaynakları tahmin edilmiştir. 2002-2004 döneminde, tekstil firmalarında daha yüksek olmakla birlikte, her iki sektörde de ihracat performansı yüksek olan firmalar için üretim artışı gözlenmiştir. Söz konusu firmaların teknik etkinliği, üretim miktarı değişimini belirlemede önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda, ihracat performansı yüksek olan bu firmaların teknoloji düzeyinde, görelİ olarak daha emek yoğun olan giyim sektöründe istatistiksel olarak anlamlı, tekstil sektöründe ise istatistiksel olarak anlamsız bir gerileme olduğu tahmin edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen en önemli bulgu ise, 2001 krizinden sonraki dönemde, tekstil ve giyim sektörleri üretim artışının temel kaynağının girdi artışı olarak öne çıkmasıdır. Tekstil ve giyim sektörlerindeki üretim artışının yavaşlamış olmasının toplam faktör verimliliği büyümesindeki kötüleşmeden kaynaklandığı, düşük oranlı da olsa, üretim artışının ilave kapasite yaratan yatırımlara bağlı olduğu gözlenmiştir. Çalışmanın sözü geçen bulguları, 2001 krizi sonrası dönemde yapılan yatırımların, Asya ülkelerinin sektördeki ihracatlarını artırdıkları dönemle çakışması ve bu nedenle atıl kapasitenin ortaya çıkması, verimliliğin ise beklenen oranda artmaması sonuçlarını ortaya koyan Türkan (2005) ile örtüşmektedir.²

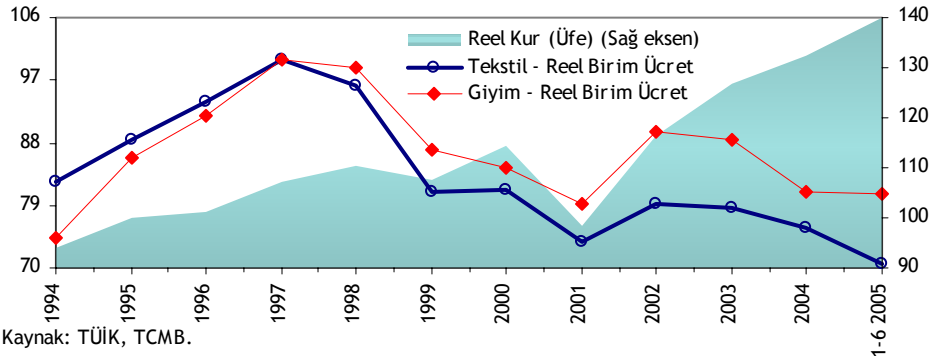
Grafik 6. Tekstil ve Giyim Sektörü Dış Ticaret Hadleri (2003=100)

Kaynak: TÜİK.

Grafik 7. Tekstil ve Giyim Sektörü Birim Reel Ücretleri (1997=100)

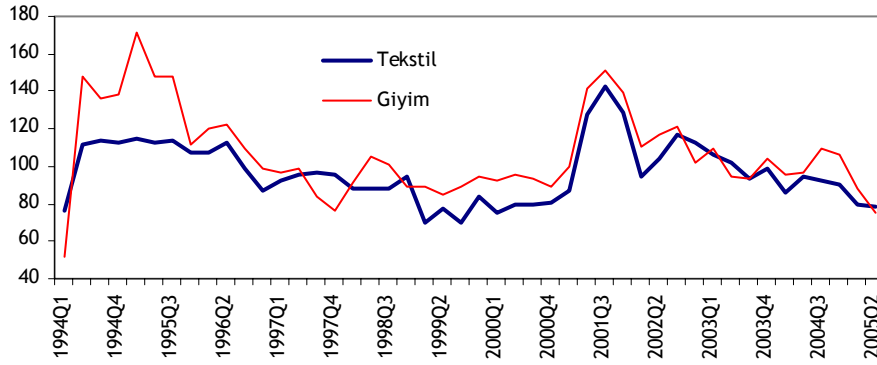
ve Reel Kur (1995=100)

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Türk lirasındaki değerlenme eğilimi ve dış ticaret hadlerinin gelmiş olduğu düzey göz önüne alındığında, giyim ve tekstil sektörünün halen pozitif büyüme sergilemesinde, birim ücretlerdeki reel gerilemenin yanında, coğrafi mesafenin de önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Nitekim, Türkiye'nin söz konusu sektörlerdeki en önemli ihrac pazarları olan Avrupa Birliği (AB) ve ABD'ye yapılan tekstil ve giyim ihracatı 2005 yılında farklı görünüm sergilemiştir. Mevcut verilere göre ilk sekiz aylık dönemler incelendiğinde, AB ülkelerine giyim ve tekstil ihracatı 2005 yılında 2004 yılına göre yüzde 7,8 oranında artarken, ABD'ye yönelik tekstil ve giyim ihracatı yüzde 11 oranında gerilemiştir. Bu durum, Çin tekstil ve giyim ürünlerine yönelik kotaların 2005 yılı başı itibarıyla sıfırlanması ile beraber ele alındığında, coğrafi konumun Türk tekstil ve giyim ihracatının önemli belirleyicilerinden biri olduğuna işaret etmektedir. İhracatta, ivme kaybetmekle birlikte süregelen artış eğilimi izah edilirken, kar marjları da izlenmesi gereken bir başka husustur. Sektörlerin ihracat fiyatlarının nominal birim ücret endekslerine bölünmesiyle hesaplanan ihracat kar marjı endeksi, gerek tekstil, gerekse giyim sektörlerinde 2002 yılı ve sonrasında düşüş eğilimi sergilemiş ve özellikle giyim sektöründe kriz öncesi seviyesinin altına düşmüştür. Bu noktadan hareketle, söz konusu sektörlerde 2001 krizi sonrası dönemde, ihracatçıların mevcut ihracat artışını sürdürebilmek için kar marjlarından feragat ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır (Grafik 8).

² Türkan, E. (2005), "Sürdürülebilir Dış Denge ve Kalkınma Açısından Tekstil ve Giyim Sektörü", TCMB.

Grafik 8. Tekstil ve Giyim Sektörlerinde Kar Marjları

Kaynak: TÜİK.

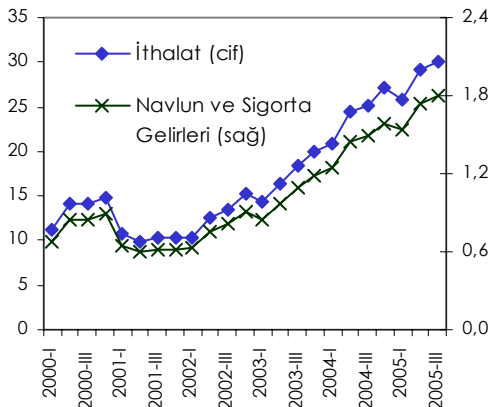
Bu bilgiler ışığında, 2005 yılı başında Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelerde tekstil ve giyim sektörü dış ticaretindeki kotaların sıfırlanmasının, Türkiye'nin tekstil ve giyim sektörü ihracatını beklenildiği kadar olumsuz etkilemediği görülmektedir. Burada vurgulanması gereken nokta, tekstil ve giyim sektörlerinde Çin ve Hindistan gibi Asya ülkelerinden kaynaklanan rekabet baskısının olumsuz etkisi, kotaların sıfırlanmasından çok daha önce başlamış ve son yıllarda sektörün ihracatındaki performans kaybıyla kendini göstermiştir. Dolayısıyla, 2005 yılı özel bir yıl niteliği taşımamaktadır. Reel olarak değerlendirme eğiliminde olan Türk lirasının yanı sıra, Çin ve Hindistan ile rekabet zorluğu olgusunun tekstil ve giyim sektörlerinde önemli bir sorun olduğu açıktır. Giyim gibi emek yoğun sektörlerde özellikle Çin'deki düşük emek maliyetleri ile rekabet etmenin, Çin'in ucuz işgücü rezervleri göz önüne alındığında, Türk lirası değer kaybetse dahi uzun vadede mümkün olmayacağı görülmektedir. Çin ile aynı ürünlerde rekabet etme çabasıyla ziyade, farklı kategorilerde mal farklılaşmasına gidilmesinin ve yüksek katma değerli ve kaliteli ürünlerde yoğunlaşılmasının sektörün geleceği açısından daha uygun çözümler olduğu düşünülmektedir.

Mal İthalatı

20. TÜİK tarafından yayımlanan ithalat (navlun ve sigorta bedeli dahil), Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,8 oranında artış göstermiştir. Navlun ve sigorta gelirleri ile finansal kiralama ile ilişkin "diğer mallar" uyarlaması da eklendiğinde, toplam mal ithalatı büyüme oranının yüzde 22,3 olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, ithalatın nominal olarak büyümesinde fiyat hareketlerinin önemli etkisi olmuştur. TÜİK tarafından yayımlanan dış ticaret endeks verilerine göre, yılın ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre, ithalat birim değer endeksi yüzde 9,3 oranında yükselmiştir. Fiyat hareketleri hariç tutulduğunda, ithalattaki reel artış yüzde 9,6 olmuştur.

İthalat

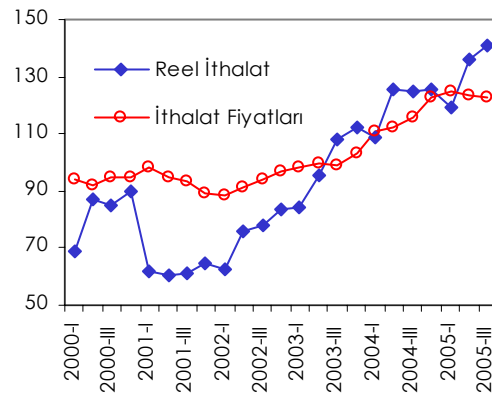
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

İthalat - Reel ve Birim Değer

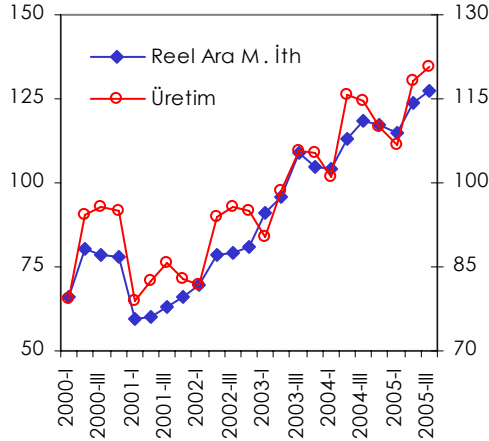
(2003=100)

Kaynak: TÜİK.

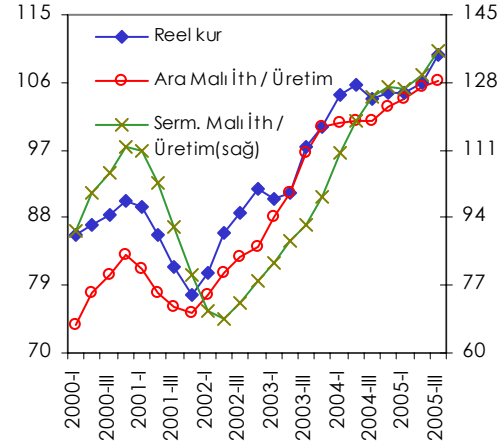
21. Ocak-Eylül döneminde toplam sanayi ve imalat sanayii üretimleri yıllık artış oranları sırasıyla yüzde 4,8 ve yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir. Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre ise, toplam sanayi ve imalat sanayii üretimleri Eylül ayında bir önceki aya göre sırasıyla yüzde 2,6 ve yüzde 3,1 oranlarında artmıştır. Sanayi üretimindeki artış ve Türk lirasındaki değerlenme, ara mali ithalatının artmasına yol açan unsurlar olmuştur.

İmalat Sanayii Üretimi ve Ara Mali İth. (2003=100)

Kaynak: TÜİK.

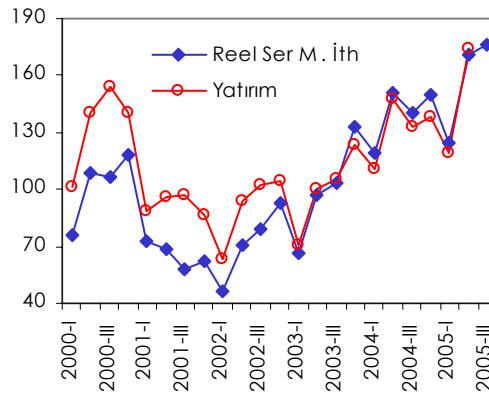
Ara ve Serm. M. İth./ İmalat San. Ür. oranı ve Reel Kur (ÜFE) (12-aylık ort.)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

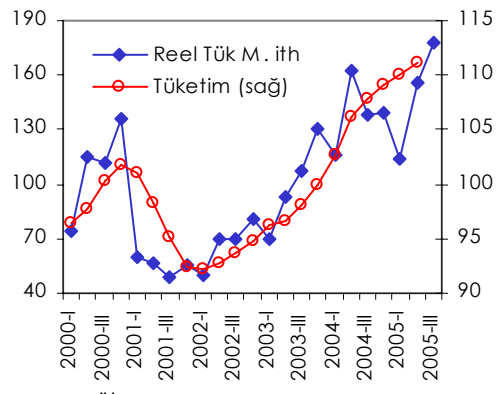
22. Yatırım ve ara mali ithalatında yılın üçüncü çeyreğinde görülen artış, yatırım harcamalarında da yılın bu döneminde artış olduğuna işaret etmektedir.

Yatırım Harcamaları ve Serm.Mali İth. (2003=100)

Kaynak: TÜİK.

Tüketim Harcamaları ve Tük.Mali İth. (2003=100, Tük. için 12-aylık ort.)

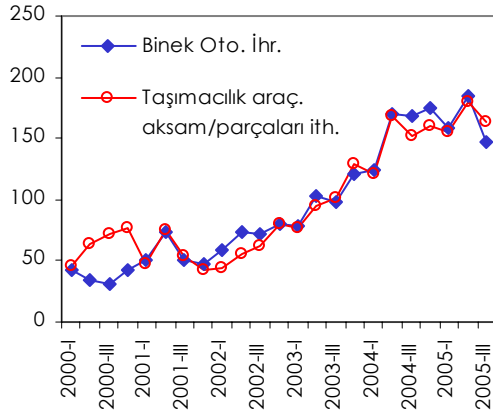

Kaynak: TÜİK.

23. Miktar endeksleri bazında incelendiğinde, binek otomobil ithalatındaki yüksek oranlı düşüş, Ağustos ve Eylül aylarında yerini toparlanmaya bırakmıştır. Geçen yılın ilk yarısında yüzde 221,9, ikinci yarısında yüzde 15,6 oranında artan binek otomobil ithalatı, 2005 yılı ilk yarısında yüzde 33,1 oranında gerilemiş, yılın üçüncü çeyreğinde ise yüzde 32,7 oranında artış göstermiştir. 2004 yılı ilk dokuz ayında dayanıklı ve yarı dayanıklı tüketim malları ithalatı, sırasıyla, yüzde 52,9 ve 26 oranında, bu yılın aynı döneminde ise, sırasıyla, yüzde 18,9 ve yüzde 15,2 oranında artış göstermiştir.

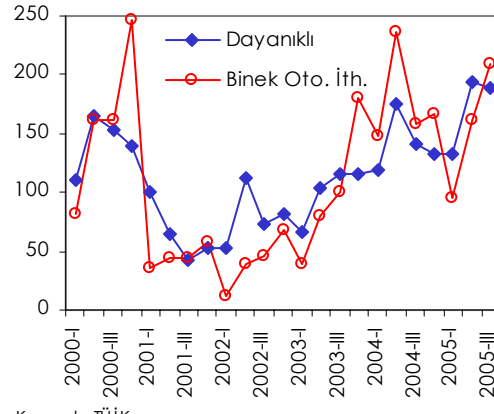
24. Tüketim eğilimleri incelendiğinde, gerek TCMB ve TÜİK, gerekse CNBCE tarafından hazırlanan tüketici güven endeksleri, yıl başından bu yana gerileme eğilimi göstermektedir. Ancak, CNBCE tüketici güven endeksi, Ekim ayında bir önceki aya göre yüzde 7,2 oranında artarak, yılın üçüncü çeyreğindeki gerilemeden sonra yeniden Haziran ayındaki düzeyine yaklaşmıştır. Benzer şekilde, TCMB ve TÜİK tüketici güven endeksi de bu dönemde yüzde 2,7 oranında yükselmiştir. Söz konusu gelişme, yılın üçüncü çeyreğinde hızlanan tüketim mali ithalat artışının sürebileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Taşıt Araçları Aksam/Parça İthalatı ve Binek Oto. İhracatı (2003=100)

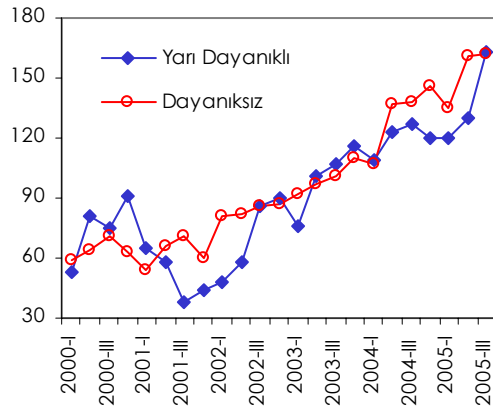
Kaynak: TÜİK.

Dayanıklı Tük. M. ve Binek Oto. İth. (2003=100)

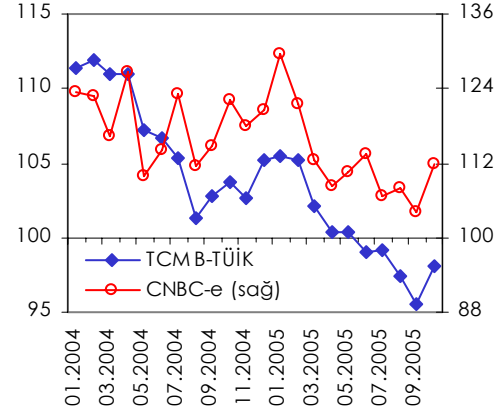
Kaynak: TÜİK.

Yarı Dayanıklı ve Dayanısız Tüketim Malı İth. (2003=100)

Kaynak: TÜİK.

Tüketici Güven Endeksi

Kaynak: TCMB, TÜİK, NTVMSNBC.

25. Ham petrolü içeren madencilik ve taşocaklığı sektörü, ana metal sanayi ürünleri ile kimyasal madde ve ürünler ithalatı, ithalat büyümesine en büyük katkıyı yapan sektörler olmuştur. Yurt içi inşaat sektöründe görülen canlanma, ana metal sanayi ithalatında etkili olmaktadır. Ayrıca, dünya metal fiyatlarındaki artışlar da, sektörün ithalatında nominal artışlara yol açmaktadır. 2004 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında, ana metal sanayi ithalatı 2005 yılı ilk dokuz ayında yüzde 33,9 oranında artarken, ithalat fiyatları yüzde 12,7, reel ithalatı ise yüzde 18,1 oranında artış göstermiştir.

26. 2004 yılı ithalatındaki en önemli kalemlerden olan, kara taşıtları ve bunların aksam/parçaları ithalatı, 2005 yılı ilk yarısında farklı bir görünüm sergilemiştir. Binek otomobil ithalatı yüzde 29,9 oranında gerilerken, taşımacılık araçlarının aksam ve parçaları ithalatı yüzde 20,6 oranında artış göstermiştir. Söz konusu artış, sektörün ihracatındaki artış hızı ile paralel bir görünüm arz etmektedir. Ancak, yılın üçüncü çeyreğinde binek otomobil ihracatındaki gerilemeye paralel olarak taşımacılık araçlarının aksam ve parçaları ithalatı yavaşlamış, bu dönemde binek otomobil ithalatı yüzde 25,5 oranında artmıştır.

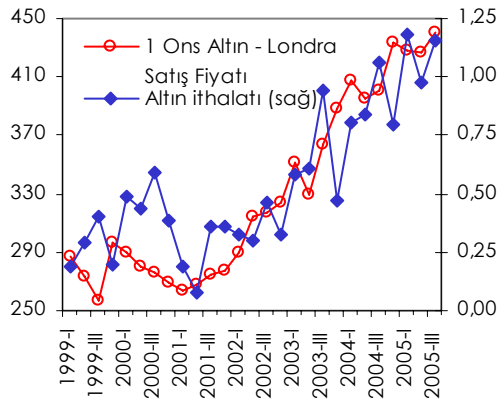
27. 2002 yılından bu yana yüksek oranlı artışlar gösteren altın ithalatı, bu eğilimini 2005 yılı ilk dokuz ayında da sürdürmüştür. Altın ithalatı yılın ilk yarısında yüzde 22,6 oranında artmıştır. Özellikle 2002 yılından bu yana ABD dolarındaki değer kaybetme eğilimi, altın talebinde ve fiyatlarındaki artışı da beraberinde getirmiştir.

İthalat
(milyon ABD doları)

	Ocak-Eylül				
	2004	2005	% Değişim	% Katkı	\$ Katkı
Toplam	70410	85078	20,8		
Sermaye Malı	12510	14458	15,6	2,8	1948
Ara Malı	48608	60356	24,2	16,7	11747
Tüketim Malı	8942	9845	10,1	1,3	903
Diğer	350	420	19,9	0,1	70
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):					
Madencilik ve Taşocakçılığı	7764	11339	46,0	5,1	3575
Ham Petrol	4416	6312	43,0	2,7	1897
Doğalgaz	2245	3531	57,3	1,8	1286
Tekstil Ürünleri	2780	2954	6,3	0,2	174
Kağıt ürünleri	1244	1485	19,4	0,3	241
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	2475	3850	55,5	2,0	1374
Kimyasal Madde ve Ürünler	10982	13123	19,5	3,0	2141
plastik ve Kautçuk ürünleri	1429	1585	10,9	0,2	156
Ana Metal Sanayi	7851	10515	33,9	3,8	2664
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	1098	1446	31,8	0,5	349
Makine ve Teçhizat	7485	8877	18,6	2,0	1393
Elektrikli Makina ve Cihazlar	2233	2939	31,6	1,0	706
Radyo, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	3284	3265	-0,6	0,0	-19
Tıbbi ve Optik aletler	1430	1879	31,4	0,6	449
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	8626	8586	-0,5	-0,1	-39
Diğer Ulaşım Araçları	1611	1552	-3,6	-0,1	-59
Atık ve hurdalar (toptan ve perakende)	2474	2606	5,3	0,2	132

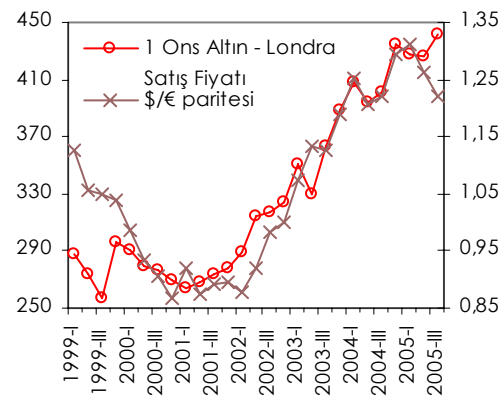
Kaynak: TÜİK.

Altın İthalatı (milyar ABD doları) ve
Altın Fiyatları (3-aylık ort., ABD doları)

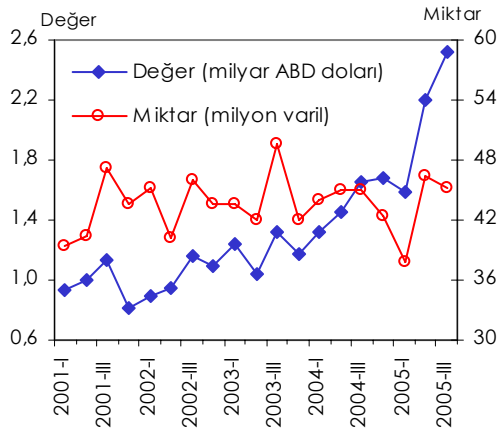
Kaynak: TCMB, TÜİK.

USD/EUR Paritesi ve
Altın Fiyatları (aylık ort., ABD doları)

Kaynak: TCMB.

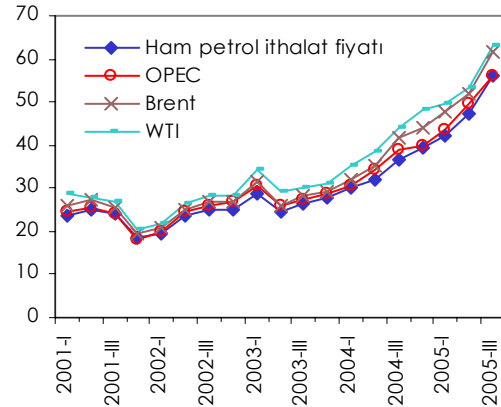
28. Ham petrol fiyatları, 2004 yılından sonra, 2005 yılının ilk üç çeyreğinde de artış eğilimi göstermiştir. Küresel büyüme oranlarının yüksek seyretmesi sonucu artan petrol talebi ve özellikle OPEC harici ülkelerdeki petrol arzının yetersiz kalması, ham petrol fiyatlarının artmasına yol açmıştır. Ayrıca, ham petrol piyasasında ileriye yönelik petrol fiyatlarının artacağı beklentisiyle yatırımcıların korunma amacıyla petrol piyasalarına girmeleri, ham petrol fiyatları üzerine ilave baskı yaratmıştır. Diğer taraftan, Ekim ve Kasım aylarında ham petrol fiyatlarında düşüş görülmüştür.

Ham Petrol İthalatı

Kaynak: TÜİK, DPT.

Ham Petrol Fiyatları

(varil başına ABD doları, ortalama)

Kaynak: DPT, OPEC, EIA.

29. Yılın ilk üç çeyreğinde ham petrol ithalat miktarı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,5 düşmesine rağmen, ithalat harcaması yüzde 43 oranında artmıştır. Bu çerçevede söz konusu dönemde ham petrolün varil fiyatında meydana gelen ortalama yüzde 48,2 oranındaki artışın ham petrol ithalatı üzerine getirdiği ek yük Ocak-Eylül 2005 itibarıyla yaklaşık 2 milyar ABD doları düzeyinde gerçekleşmiştir.

30. Ana metal ve ham petrol dışındaki diğer madde fiyatlarında da genel olarak artış görülmüştür. Gıda ürünleri ile radyo, TV, haberleşme teçhizatı ve cihazları, elektrikli makine ve cihaz sektörlerinde ise ithalat fiyatları önemli oranda gerilemiştir.

İthalat – Birim Değer Endeksleri
(milyon ABD doları)

	2004				2005			2005-III /
	I	II	III	IV	I	II	III	2004-III (%)
Toplam	110,8	112,3	115,9	122,8	124,6	123,4	122,4	5,6
Sermaye Malı	106,7	106,2	109,5	114,2	110,9	107,6	103,2	-5,8
Ara Malı	112,9	115,9	119,8	127,9	130,8	131,7	131,6	9,9
Tüketim Malı	111,1	107,8	111,6	115,1	117,9	112,1	107,9	-3,3
Önemli Fasıllar (ISIC Rev.3'e göre):								
Gıda Ürünleri ve İçecek	111	123	112	103	106	108	103	-8,0
Tekstil Ürünleri	108	111	109	114	115	118	110	1,1
Kağıt Ürünleri	106	107	111	115	117	115	112	0,5
Rafine edilmiş petrol, Kok köm., nükl. Yak.	118	121	138	160	153	166	185	34,5
Kimyasal Madde ve Ürünler	109	108	112	120	124	117	113	1,0
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	109	100	110	116	122	117	117	6,5
Ana Metal Sanayi	120	129	131	146	148	147	135	2,4
Metal Eşya Sanayi (Mak. & Teçh. hariç)	115	107	106	112	123	122	118	11,5
Makine ve Teçhizat	104	103	106	115	111	110	106	-0,5
Elektrikli Makina ve Cihazlar	104	102	104	105	100	96	95	-8,8
Radyo, TV, Haberleşme Teçhizatı ve Cih.	103	106	108	111	112	104	95	-12,4
Tıbbi ve Optik aletler	113	101	103	105	108	102	102	-1,4
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	107	105	108	113	113	107	104	-2,9
Atık ve hurdalar (toptan ve perakende)	153	168	155	177	176	169	149	-3,4

Kaynak: TÜİK.

31. AB'den yapılan ithalat, toplam ithalat büyümesinin altında büyüyerek, toplamdaki payını düşürmüştür. Buna karşın, AB dışı Avrupa ülkeleri, Asya ile Orta Doğu ülkeleri, ithalat büyümesine en büyük katkıyı sağlamıştır. Ülkeler bazında, Almanya'nın yüksek payı sürerken, Rusya, Çin, Güney Kore ve İsviçre'nin yanı sıra, İran ve Suudi Arabistan'dan yapılan ithalat, yüksek oranlı artışlar göstermiştir.

İthalat – Ülke Dağılımı (milyon ABD doları)

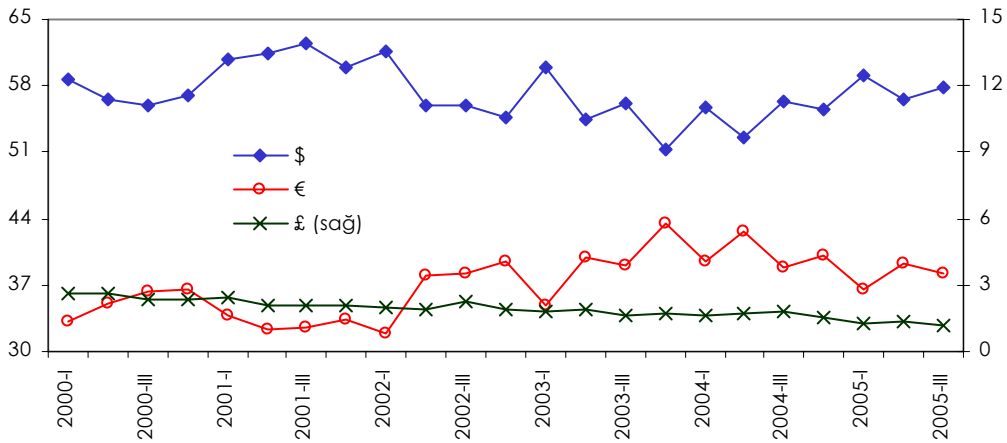
	Ocak-Eylül							
	2004		2005		% Değişim	% Katkı	\$ Katkı	
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)				
Toplam	70410	..	85078	..	20,8			
Avrupa Birliği Ülkeleri	33194	47,1	35877	42,2	8,1	3,8	2682	
AB 15	31035	44,1	33183	39,0	6,9	3,1	2148	
AB 10	2159	3,1	2694	3,2	24,8	0,8	534	
Diğer Ülkeler	36612	52,0	48650	57,2	32,9	17,1	12038	
Diğer Avrupa	12988	18,4	17626	20,7	35,7	6,6	4637	
Asya	11036	15,7	14696	17,3	33,2	5,2	3660	
Diğer	12587	17,9	16328	19,2	29,7	5,3	3741	
Türkiye Serbest Bölgeleri	604	0,9	551	0,6	-8,7	-0,1	-53	
Seçilmiş Ülkeler ve Ülke Grupları								
OECD	43.746	62,1	48.769	57,3	11,5	7,1	5023	
Almanya	9.078	12,9	9.917	11,7	9,2	1,2	838	
İtalya	4.973	7,1	5.526	6,5	11,1	0,8	552	
Fransa	4.685	6,7	4.342	5,1	-7,3	-0,5	-343	
A.B.D.	3.631	5,2	4.099	4,8	12,9	0,7	467	
İngiltere	3.144	4,5	3.457	4,1	9,9	0,4	313	
İsviçre	2.537	3,6	3.380	4,0	33,2	1,2	843	
İspanya	2.371	3,4	2.562	3,0	8,1	0,3	191	
Japonya	1.948	2,8	2.270	2,7	16,6	0,5	323	
G. Kore	1.844	2,6	2.579	3,0	39,8	1,0	735	
Diğer OECD	9.534	13,5	10.638	12,5	11,6	1,6	1104	
Orta Doğu Ülkeleri	3.995	5,7	5.844	6,9	46,3	2,6	1849	
Rusya	6.278	8,9	9.079	10,7	44,6	4,0	2802	
Çin	3.139	4,5	4.791	5,6	52,6	2,3	1651	
Ukrayna	1.733	2,5	2.029	2,4	17,1	0,4	296	

Kaynak: TÜİK.

32. 2002-2003 döneminde gerileyen ABD doları cinsinden ithalat payının, 2004 yılından itibaren yeniden artış eğilimine girdiği, buna karşın euronun payının gerilemekte olduğu görülmektedir. İngiliz sterlininin ithalattaki payı ise, istikrarlı bir şekilde gerilemektedir.

İthalatta Döviz Kompozisyonu

(% pay)

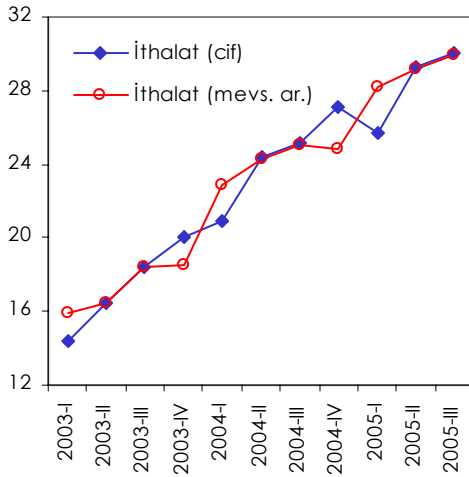

Kaynak: TÜİK.

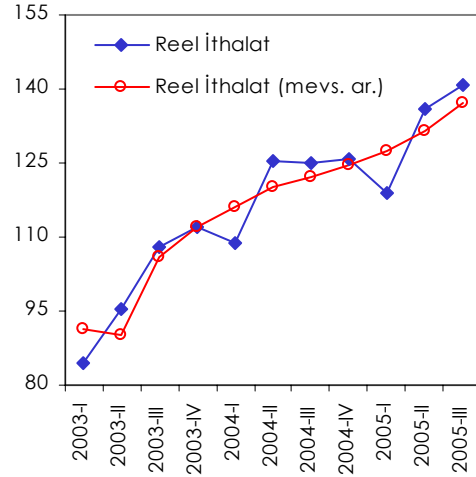
33. Mevsimsellikten arındırılmış verilere göre, ABD doları cinsinden nominal ithalat, 2005 yılı üçüncü çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre yüzde 2,7 oranında artış göstermiştir. Diğer taraftan, miktar endeksinin temel alındığı reel ithalat bu dönemde yüzde 4,3 oranında artmıştır.

Mevsimsellikten Arındırılmış İthalat

(milyar ABD doları)

Mevsimsellikten Arındırılmış İthalat

(Reel, 2003=100)

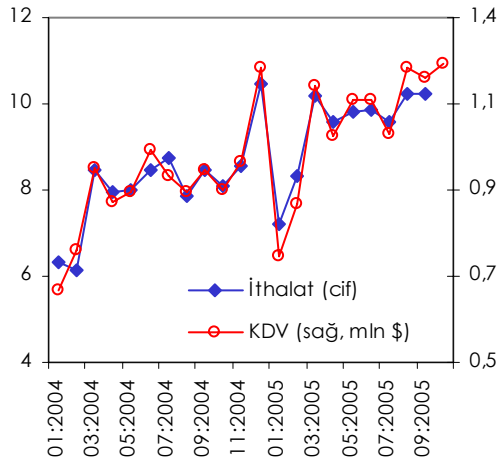

Not: Mevsimsellikten arındırılmış veriler, Tramo-Seats yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

34. İktisadi Yönelim Anketinde, ithalatta gelecek döneme ilişkin göstergeler, Ekim ayında Eylül ayındaki düzeyini korumaktadır.

İthalde alınan KDV

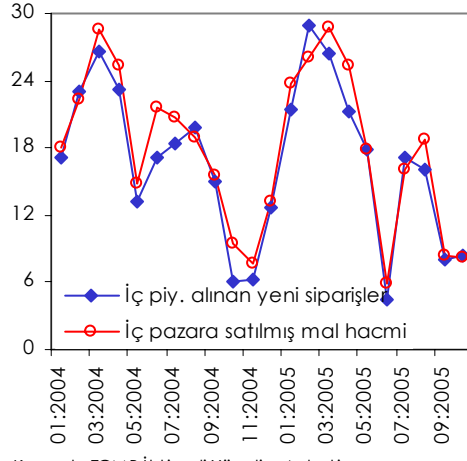
(milyar ABD doları)

Kaynak: TÜİK, Maliye Bakanlığı.

İthalat Beklentileri- Gelecek 3 ay

(İyimser-kötümser)

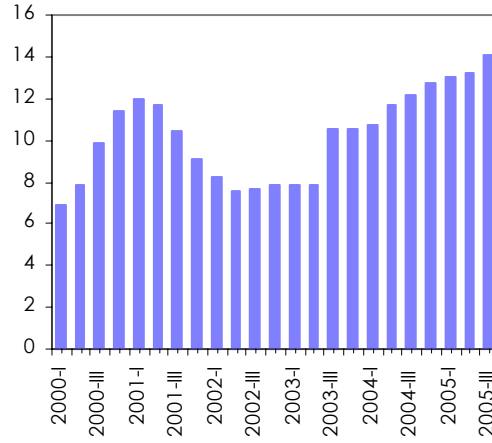
Kaynak: TCMB İktisadi Yönelim Anketi.

Hizmetler Hesabı

35. Hizmetler hesabında son iki yıldır süregelen artış eğilimi 2005 yılı itibarıyla devam etmektedir. Bu çerçevede, hizmetler hesabı, turizm gelirlerindeki artış neticesinde 2005 yılı ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 12,4 oranında artarak 11,5 milyar ABD doları olmuştur. Böylelikle, on iki aylık hizmetler hesabı 14,1 milyar ABD doları fazla vermiştir.

36. TÜİK tarafından açıklanan turizm gelirleri, Ocak-Eylül döneminde yüzde 15,2 oranında artmıştır. Bu dönemde çıkış yapan ziyaretçi sayısında yüzde 20,1 oranında büyüme kaydedilmiştir. Bu dönemde, ziyaretçi sayısındaki artışa rağmen, ortalama harcama eğilimi düşmüştür. Ziyaretçilerin kişi başına ortalama harcaması, 2005 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,9 oranında azalarak 817 ABD doları olmuştur.

Hizmetler Hesabı (12-aylık, milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

Hizmetler Hesabı (milyon ABD doları)

	2004-I	2004-II	2004-III	2004-IV	2005-I	2005-II	2005-III
Hizmetler hesabı	948	2578	6741	2519	1195	2750	7591
Toplam gelir	3229	5208	9808	5783	4061	5901	11209
Toplam gider	-2281	-2630	-3067	-3264	-2866	-3151	-3618
Taşımacılık	-233	-270	-331	-230	-325	-364	-310
Gelir	593	722	993	959	840	951	1031
Gider	-826	-992	-1324	-1189	-1165	-1315	-1341
Turizm	1158	2650	6927	2629	1316	3082	8054
Gelir	1713	3270	7662	3243	1995	3760	8817
Gider	-555	-620	-735	-614	-679	-678	-763
İnşaat hizm.	139	183	197	205	162	216	256
Gelir	139	183	197	205	162	216	256
Gider	0	0	0	0	0	0	0
Finansal hizm.	-26	-22	-14	-27	-8	-22	-23
Gelir	73	64	70	81	82	88	89
Gider	-99	-86	-84	-108	-90	-110	-112
Diğer Hizmetler	-90	37	-38	-58	50	-162	-386
Gelir	711	969	886	1295	982	886	1016
Gider	-801	-932	-924	-1353	-932	-1048	-1402

Kaynak: TCMB.

Turizm İstatistikleri

	2004-I	2004-II	2004-III	2004-IV	2005-I	2005-II	2005-III
Turizm Gelirleri (milyon ABD doları)	1713	3270	7662	3243	1995	3760	8817
Çıkış yapan yabancı ziyaretçiler (bin kişi)	1867	4324	7186	3826	2376	5340	8452
Çıkış yapan vatandaş ziyaretçiler (bin kişi)	431	423	1600	606	480	546	1826
Turizm Giderleri (milyon ABD doları)	-555	-620	-735	-614	-679	-678	-763
Giriş yapan vatandaş ziyaretçiler (bin kişi)	829	1071	1022	1071	889	1159	1045

Kaynak: TÜİK, TCMB.

37. TÜİK tarafından açıklanan Ekim ayı verilerine göre Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısında yıl başından bu yana süregelen yüksek oranlı artış eğilimi devam etmektedir. TÜİK verilerine göre, söz konusu ayda Türkiye'den çıkış yapan yabancı ziyaretçi sayısında bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 16,2 oranında artış gerçekleşmiştir.

38. 2005 yılının Ocak-Eylül döneminde turizm kalemi dışındaki hizmet kalemlerinde bozulma gözlenmiştir. Söz konusu dönemde, turizm gelirleri dışı hizmet gelirlerinde yıllık bazda yüzde 17,8 oranında artış yaşanırken, turizm giderleri dışı hizmet giderleri yüzde 23,8 oranında artmıştır.

Yatırım Geliri Hesabı

39. Yatırım geliri hesabında 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde görülen 4,4 milyar ABD dolarlık açığın en önemli belirleyicisi faiz giderleri olmuştur. Bankacılık dışı özel sektörün ve Genel Hükümetin faiz giderlerindeki artışın toplam faiz giderlerindeki değişimin temel belirleyicisi olduğu görülmektedir.

Yatırım Geliri Hesabı (milyon ABD doları)

	2004-I	2004-II	2004-III	2004-IV	2005-I	2005-II	2005-III
Yatırım Geliri (net)	-1515	-1404	-1332	-1385	-1401	-1643	-1335
Toplam gelir	768	511	654	718	1084	742	1046
Toplam gider	-2283	-1915	-1986	-2103	-2485	-2385	-2381
Doğrudan Yatırımlar	-89	-403	-141	-163	-101	-456	-114
Gelir	141	15	16	72	83	123	43
Gider	-230	-418	-157	-235	-184	-579	-157
Portföy Yatırımları	-640	-171	-189	-195	-405	-143	-198
Gelir	473	335	471	431	814	436	687
Gider	-1113	-506	-660	-626	-1219	-579	-885
Diğer Yatırımlar	-786	-830	-1002	-1027	-895	-1044	-1023
Faiz geliri	154	161	167	215	187	183	316
Faiz gideri	-940	-991	-1169	-1242	-1082	-1227	-1339
Uzun vade	-863	-911	-1040	-1132	-973	-1099	-1173
Merkez bankası	-277	-182	-382	-257	-262	-201	-394
Genel Hükümet	-323	-436	-347	-503	-372	-510	-374
Bankalar	-25	-14	-26	-38	-42	-40	-77
Diğer Sektör	-238	-279	-285	-334	-297	-348	-328
Kısa vade	-77	-80	-129	-110	-109	-128	-166

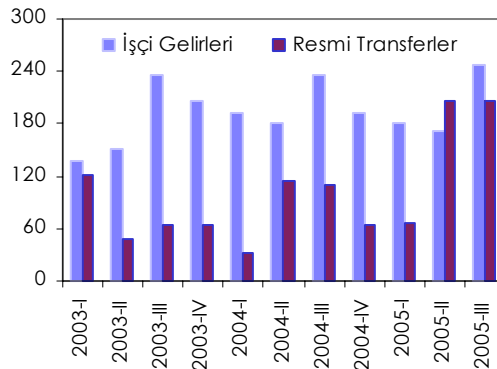
Kaynak: TCMB.

40. Portföy gelirleri yılın ilk dokuz ayında yüzde 51,4 oranında artarak 1,9 milyar ABD doları, portföy giderleri aynı dönemde yüzde 17,7 oranında artarak 2,7 milyar ABD doları olmuştur. Böylece, net portföy gelirleri bu dönemde negatif bakiye vermiştir.

Cari Transferler

41. İşçi gelirleri ve resmi transferlerden oluşan cari transfer kalemi yılın ilk Ocak-Eylül 2005 döneminde 1,1 milyar ABD doları fazla vermiştir.

Cari transferler (milyon ABD doları)

Kaynak: TCMB.

III. SERMAYE HAREKETLERİ

42. 2005 yılının üçüncü çeyreğinde, cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Net hata ve noksan kaleminin 0,2 milyar ABD doları giriş yönünde olmasına rağmen, geçen yılın aynı dönemine göre cari açığın genişlemesi finansman ihtiyacını artırmıştır. Finansman yapısı incelendiğinde, yılın ilk çeyreğinde sınırlı düzeyde kalan uzun vadeli kaynak kullanımının yılın ikinci çeyreğinden itibaren önemli oranda arttığı, kısa vadeli kaynak kullanımının ise ilk çeyrekteki giriş yönlü eğilimini, ikinci ve üçüncü çeyrekte de sürdürdüğü görülmektedir. Söz konusu dönemde, finansman ihtiyacı, portföy yatırımları, özel sektörün ve bankaların kullandığı uzun vadeli krediler ve ticari kredilerden sağlanmıştır. Ayrıca, doğrudan yatırımlarda da önemli oranda artış görülmüştür.

43. Bu gelişmelere bağlı olarak, 2005 yılı ilk yarısında 6,7 milyar ABD doları artış gösteren Merkez Bankası rezervleri üçüncü çeyrekte 1,9 milyar ABD doları artarak Eylül ayı sonu itibarıyla 43,5 milyar ABD doları seviyesine yükselmiştir. Yılın ilk çeyreğinde 3,6 milyar ABD doları gerileyen bankaların döviz varlıklarında ise yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde toplam 6,4 milyar ABD doları artış görülmüştür.

Dış finansman ihtiyacı ve finansman kaynakları (milyar ABD doları)

	2003	2004	2004				2005		
			Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2	Ç3
1. Cari İşlemler Dengesi	-8,0	-15,6	-5,4	-4,5	-0,7	-5,0	-6,2	-7,1	-3,0
2. Net Hata Noksan	5,0	2,3	-1,0	2,3	-1,3	2,3	0,7	3,1	0,2
I. Toplam Finansman İhtiyacı (=1+2)	-3,0	-13,3	-6,4	-2,2	-1,9	-2,7	-5,5	-4,0	-2,9
II. Toplam Finansman (=1+2+3)	3,0	13,3	6,4	2,2	1,9	2,7	5,5	4,0	2,9
1. Sermaye Hareketleri (net)	6,4	23,6	6,3	5,2	6,7	5,4	6,2	11,8	10,5
Doğrudan Yatırımlar (net)	1,2	1,9	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,1	2,3
Portföy Yatırımları (net)	2,5	8,0	2,8	1,2	0,4	3,6	3,9	3,1	2,0
Genel Hükümetin Tahvil İhracı	1,5	2,0	0,0	0,8	0,2	1,0	1,8	0,2	0,3
Yabancıların Türkiye'de Menkul Kıymet Alımı	2,5	7,5	2,7	0,3	1,1	3,4	3,6	2,8	2,1
Yerleşiklerin Yurt Dışında Menkul Kıymet Alımı	-1,4	-1,4	0,1	0,2	-0,9	-0,8	-1,1	0,1	-0,4
Kredi Kullanımı (IMF kredileri hariç, net)	2,9	13,9	2,7	3,6	4,6	2,9	1,4	7,5	4,9
Genel Hükümet	-2,2	-1,2	-0,5	-0,3	0,3	-0,6	-0,4	-0,6	-0,3
Bankalar	2,0	5,7	0,7	1,3	1,7	2,1	0,6	4,0	2,0
Uzun Vade	0,0	2,4	0,0	0,6	0,3	1,4	-0,2	3,9	1,1
Kısa Vade	2,0	3,3	0,6	0,7	1,4	0,7	0,8	0,1	0,9
Diğer Sektörler	3,1	9,3	2,5	2,7	2,7	1,4	1,2	4,1	3,3
Uzun Vade	0,7	4,8	1,5	1,5	1,0	0,8	0,6	2,4	2,0
Kısa Vade	0,3	0,3	0,1	0,1	0,3	-0,1	-0,1	0,3	0,6
Ticari Krediler	2,2	4,2	1,0	1,1	1,4	0,7	0,7	1,3	0,7
Mevduat	1,4	0,6	0,3	0,6	0,1	-0,3	-0,1	0,7	1,0
Merkez Bankası	0,5	-0,2	0,0	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3
Bankalar	0,9	0,9	0,3	0,7	0,1	-0,2	0,0	0,9	1,3
Diğer	-1,6	-0,8	0,1	-0,8	1,0	-1,1	0,6	0,5	0,2
2. IMF Kredileri	-0,1	-3,5	-1,2	-0,6	-0,5	-1,2	-1,0	-1,5	-2,3
Merkez Bankası	-1,5	-4,4	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1	-1,0	-0,9	-0,6
Genel Hükümet	1,4	0,9	-0,1	0,4	0,6	-0,1	0,0	-0,6	-1,7
3. Rezerv Değişimi (- artış)	-3,3	-6,8	1,3	-2,3	-4,3	-1,5	0,3	-6,3	-5,4
Bankaların Döviz Varlıkları	0,7	-6,0	1,1	-1,2	-3,6	-2,2	3,6	-2,9	-3,5
Resmi Rezervler	-4,0	-0,8	0,2	-1,1	-0,6	0,6	-3,3	-3,4	-1,9

Kaynak: TCMB.

Doğrudan Yatırımlar

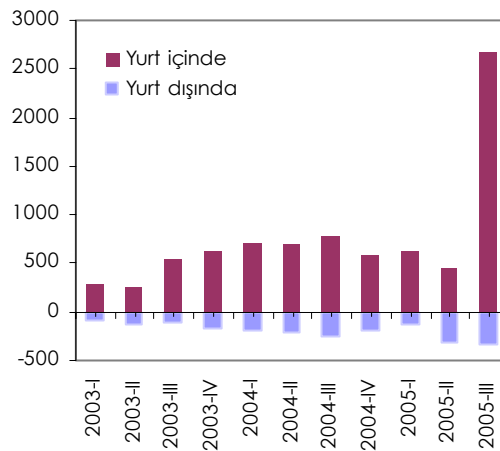
44. Yılın ilk dokuz ayında, net doğrudan yatırımlar geçen yılın aynı dönemi değerinin yaklaşık iki katına çıkarak 3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu artışta, temel olarak, yurt içine doğrudan yatırımların etkisi olmuştur.

45. Yurt içine yapılan doğrudan yatırımlar incelendiğinde, Ocak-Eylül döneminde doğrudan sermaye yatırımlarının geçen yılın aynı dönemine göre 3 katına çıkarak 3 milyar ABD doları olarak gerçekleştiği görülmektedir. Doğrudan yatırımlardaki artış özellikle yılın üçüncü çeyreğinde belirginleşmiştir. Söz konusu girişin en önemli kaynağını, Dışbank'ın yüzde 89,4 oranındaki hisselerinin Fortis Bank'a satışından kaynaklanan Temmuz ayındaki yaklaşık 830 milyon euro tutarındaki giriş oluşturmuştur. Yurt dışı yerleşiklerin gayrimenkul alımlarının ise yüzde 12,6 oranında arttığı görülmektedir. Türkiye'de 2005 yılının ilk dokuz ayında yapılan doğrudan sermaye yatırımlarının yüzde 91,8'lik kısmı OECD ülkelerinden gelmiştir. Sermaye yatırımlarının yüzde 14'ü imalat sanayi sektörüne, yüzde 85,1'i hizmetler sektörüne yapılmıştır. Diğer taraftan, diğer sermaye kalemi altında yer alan ve doğrudan yatırım kabul edilen, yabancı sermayeli şirketlerin yurt dışındaki ortaklarından sağladığı uzun vadeli krediler, 2004 yılı ilk dokuz ayında 328 milyon ABD doları kullanıcı konumdan, 2005 yılı aynı döneminde 227 milyon ABD doları geri ödemeye dönmüştür.

46. Yılın ilk dokuz ayında, yurt içi yerleşiklerin yurt dışında yaptığı doğrudan yatırımlar net 0,8 milyar ABD doları olmuştur. Söz konusu yatırımın yüzde 55,4'ü OECD ülkelerine, yüzde 42,9'u ise Orta Doğu ülkelerine yapılmıştır. Yatırımların yüzde 89,9'u imalat sanayi, yüzde 9,7'si hizmetler sektörüne yapılmıştır.

Doğrudan yatırımlar

(milyon ABD doları)

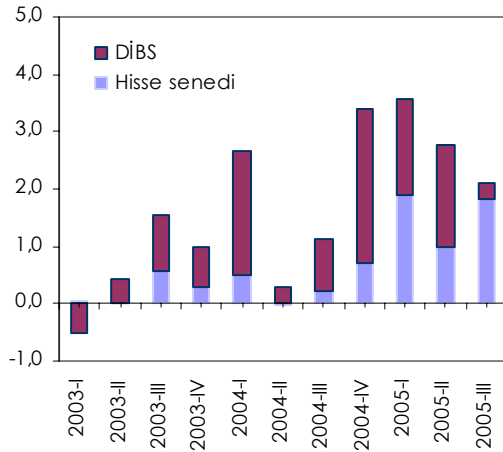

Kaynak: TCMB.

Portföy Yatırımları

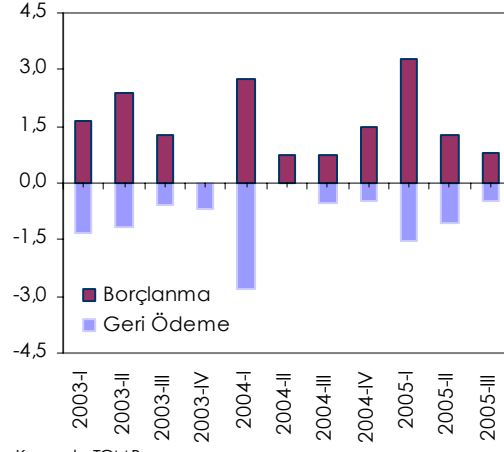
47. AB'den müzakere konusunda tarih alınmasıyla hızlanan yabancıların yurt içinde menkul kıymet alımı, Mart ve Ağustos aylarında gerilemiş, diğer aylarda alım yönlü eğilim göstermiştir. Böylece, yurt dışı yerleşikler Ocak-Eylül döneminde İMKB'de net 4,7 milyar ABD doları hisse senedi, net 3,7 milyar ABD doları DİBS alımı yapmışlardır. Ayrıca, Hazine tarafından tahvil ihracı yoluyla bu dönemde toplam 5,3 milyar ABD doları borçlanılmış, 3,1 milyar ABD doları geri ödeme yapılmıştır. Diğer taraftan, yurt içinde yerleşiklerin yurt dışında portföy yatırımları 1,4 milyar ABD doları olmuştur. Böylece, Ocak-Eylül döneminde portföy kaynaklı net 9 milyar ABD doları giriş yaşanmıştır.

Yabancıların menkul kıymet yatırımları (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, İMKB.

Genel Hükümet tahvil ihracı (milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB.

48. Türkiye ekonomisine ilişkin olumlu görünüm neticesinde, 2004 yılında, Hazine yurt dışı piyasalardan düşük maliyetlerde borçlanma imkanı bulmuş ve 5,8 milyar ABD doları tutarında tahvil ihraç etmiştir. Bu olumlu görünümün 2005 yılında da devam etmesi sonucu Hazine, Eylül ayı itibarıyla 2005 yılında 5,3 milyar ABD doları tahvil ihraç etmiştir. Ağustos ve Eylül aylarında Hazine yurt dışına tahvil ihracı yapmamıştır.

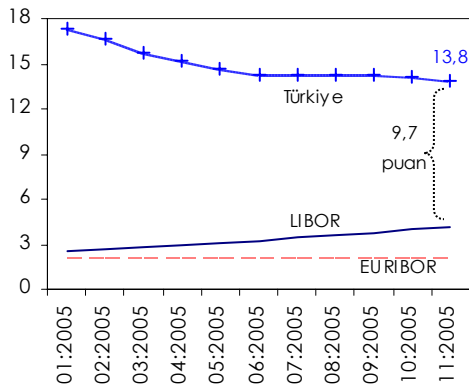
49. Mali disiplinin sürdüğü, yapısal reformlarda yavaşlama olmadığı ve büyük bir dış şoka maruz kalınmadığı varsayımı altında, 2005 yılı enflasyon hedefinin aşılmayacağı öngörülmüş ve TCMB, Bankalararası Para Piyasası ve İMKB Repo/Ters Repo Pazarı'nda uygulanan kısa vadeli faiz oranlarını 2005 yılında da düşürmeye devam etmiştir. Son olarak 9 Kasım tarihinde 0,25'er puan indirilen gecelik borçlanma ve borç verme faiz oranları sırasıyla 13,75 ve 17,75 olarak belirlenmiştir.

50. ABD Merkez Bankası FED, gösterge niteliğindeki faiz oranlarını 2005 yılında yedinci kez 25 baz puan artırarak, 1 Kasım 2005 itibarıyla yüzde 4 olarak açıklamıştır. Avrupa Merkez Bankası 2003 yılı Haziran ayından bu yana faiz oranlarında bir değişiklik yapmamış, İngiltere Merkez Bankası ise 4 Ağustos 2005 tarihinde borç verme faiz oranını 0,25 puan düşürmüştür.

51. Gelişmekte olan ülkeler karşılaştırıldığında getiri farkları gerilemiş olmasına ve faiz oranlarındaki düşüşe rağmen, portföy yatırımlarında giriş yönlü eğilimin sürmesi, faiz farkının yanı sıra, yapısal reformlar neticesinde ekonomik istikrarın sürmesi ve ileriye yönelik olumlu beklentilerin söz konusu yatırımlarında önemli etkisi olduğunu göstermektedir.

Faiz oranları

(aylık ortalama, yüzde)

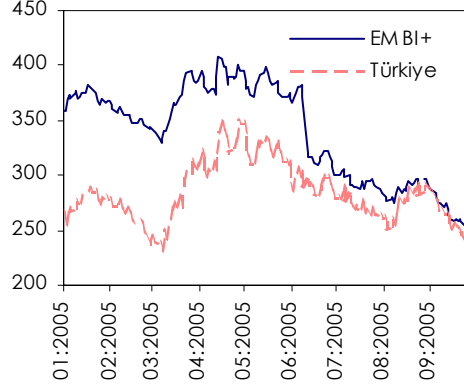

Kaynak: IMF, www.euribor.org, TCMB.

LIBOR: 1-ay vadeli ABD doları mevduat için önerilen faiz oranı.
EURIBOR: 1-ay vadeli euro mevduat için önerilen faiz oranı.
Türkiye: Bankalararası para piyasasında gecelik faiz oranı

İkincil Piyasa Getiri Farkları

(baz puan)

Kaynak: JPMorgan.

Getiri Farkı (spread): Ülkelerin devlet tahvilleri getirileri ve ABD Hazine tahvil getirileri arasındaki fark

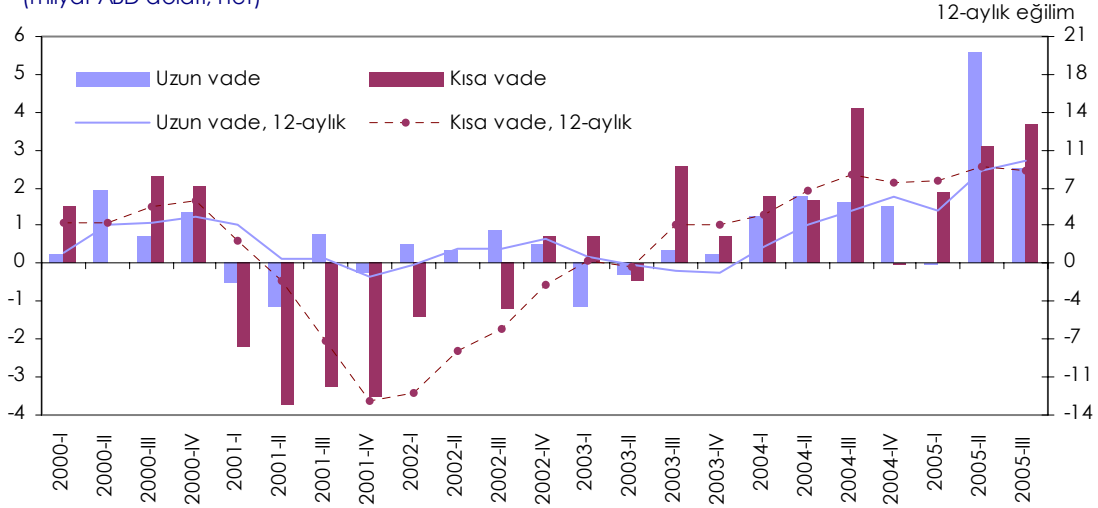
Diğer Yatırımlar

52. Yılın ilk dokuz ayında diğer yatırımlar kalemi altında net 9 milyar ABD doları tutarında sermaye girişi gerçekleşmiştir. Türkiye'de yerleşik özel sektör ve bankalarca yurt dışından sağlanan net 9,8 milyar ABD doları tutarındaki uzun vadeli krediler, bu girişin temel kaynağı olmuştur. Bu dönemde, ayrıca, vadeli ithalat kaynaklı net 2,6 milyar ABD doları kısa vadeli ticari kredi kullanılmış, vadeli ihracat karşılığı açılan ticari kredilerde ise net 0,9 milyar ABD doları geri ödeme yapılmıştır. Aynı dönemde, özel sektör ve bankalarca kullanılan kısa vadeli krediler net 2,6 milyar ABD doları olmuştur.

53. 2004 yılında uzun vadeli kredilerin toplam finansman içinde artan payı, 2005 yılı ilk üç ayında düşmüş, ikinci ve üçüncü üç aylık dönemde ise yeniden artmıştır. Böylece, Ocak-Eylül döneminde, bankalar net 4,8 milyar ABD doları, özel sektör başta olmak üzere diğer sektörler ise net 5 milyar ABD doları uzun vadeli kredi kullanıcısı olmuştur. Diğer taraftan, bankalar bu dönemde kısa vadeli kredilerini azaltmış ve net 1,8 milyar ABD doları tutarında kısa vadeli kredi kullanmıştır. Özel sektör ise net 0,8 milyar ABD doları kısa vadeli ve net 2,7 milyar ABD doları ticari kredi kullanmıştır.

Uzun ve kısa vadeli sermaye

(milyar ABD doları, net)

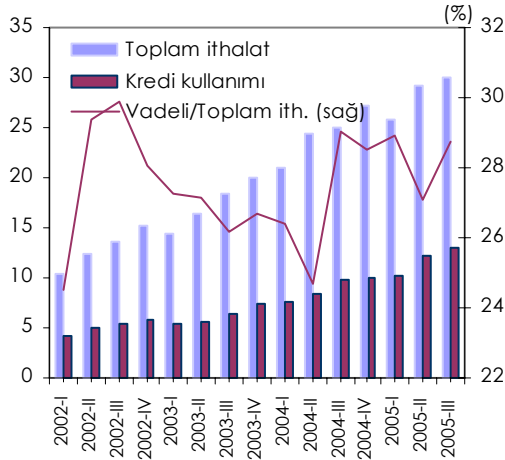

Not: Doğrudan ve portföy yatırımı ile, IMF kredileri ve bankaların döviz varlıkları hariç.

Kaynak: TCMB.

Ticari kredi kullanımı ve ithalat

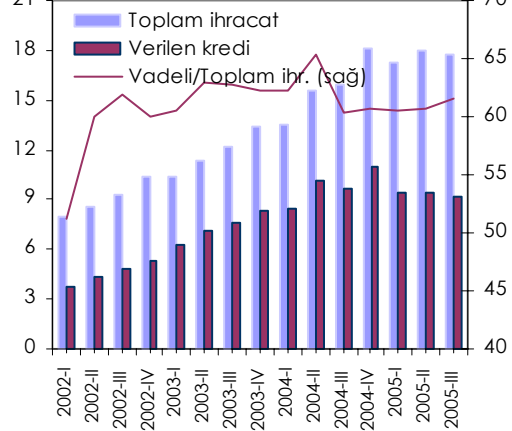
(milyar ABD doları)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

Yurt dışına açılan ticari krediler & ihracat

(milyar ABD doları)

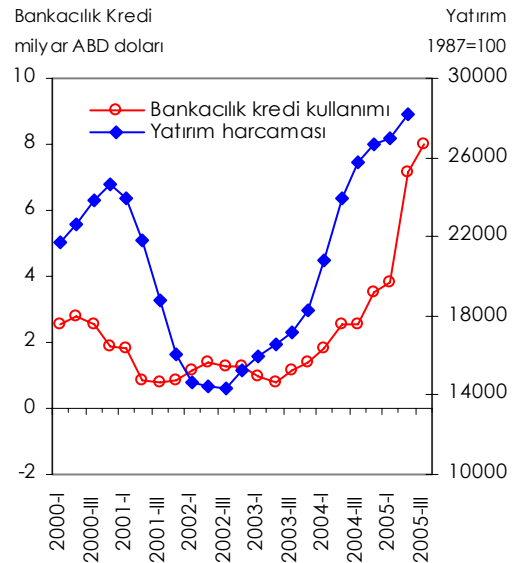
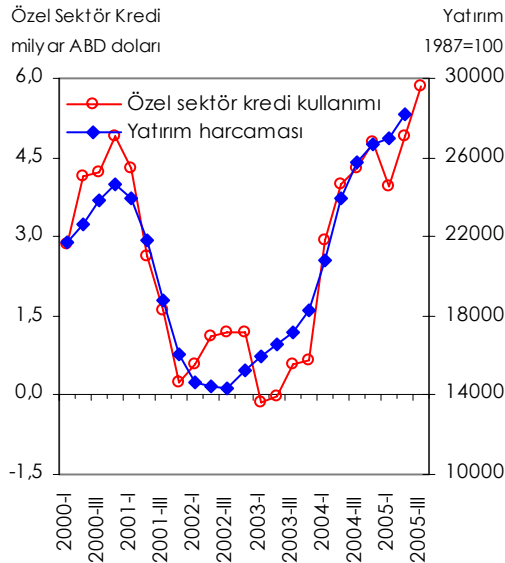
Kaynak: TCMB, TÜİK.

54. İthalat artışında 2005 yılında görülen yavaşlamaya karşın, vadeli ithalat ve ticari kredi büyümesinde artış görülmüştür. İthalat 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde yüzde 20,8 artarken, ticari kredi kullanımı yüzde 37,6 oranında artmıştır. İhracattaki artışa karşın yurt dışına açılan

ticari kredilerde ise gerileme olmuştur. Toplam ihracat bu dönemde yüzde 17,7 artarken, yurt dışına açılan ticari krediler yüzde 0,8 oranında düşmüştür.

55. 2004 yılında GSYİH'nin yüzde 9, özel sektör yatırım harcamalarının yüzde 45,5 oranında artmasına paralel olarak, uzun vadeli kredi kullanımı da yüksek miktarda artış göstermiştir. TÜİK tarafından yayımlanan veriler, GSYİH'nin ve özel sektör yatırım harcamalarının 2005 yılı ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,8 oranında büyüdüğünü göstermektedir. 2005 yılının özellikle ikinci çeyreğinde hem özel sektör hem de bankacılık sektörünün kullandığı net uzun vadeli kredilerin artması, yatırım harcamalarındaki yukarı yönlü eğilimi teyit eder niteliktedir. Diğer taraftan, yılın üçüncü çeyreğinde uzun vadeli kredi kullanımı artmaya devam etmiştir.

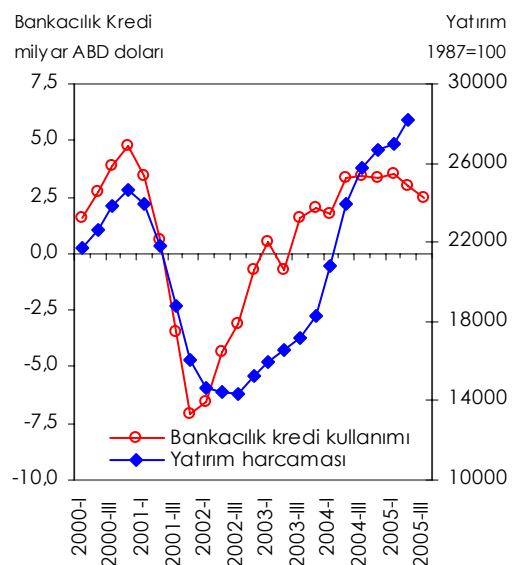
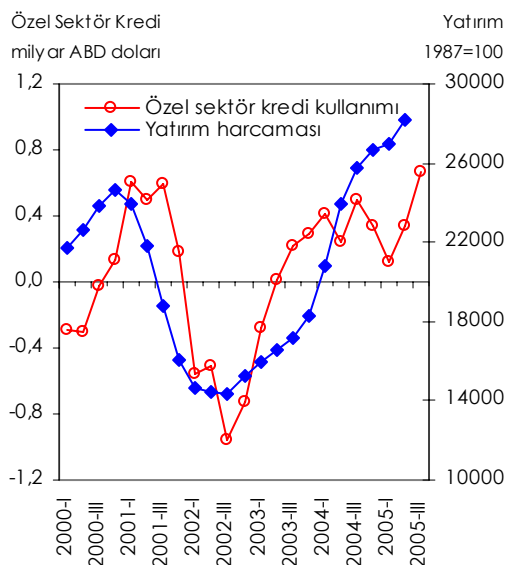
Uzun vadeli net kredi kullanımı ve özel sektör yatırım harcamaları (12-aylık birikimli)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

56. Diğer taraftan, yılın ilk üç çeyreğinde, bankacılık kısa vadeli kredi net kullanımı yüzde 31,6 oranında gerilerken, diğer sektörler kısa vadeli kredi net kullanımı yüzde 68,7 oranında artış göstermiştir.

Kısa vadeli net kredi kullanımı ve özel sektör yatırım harcamaları (12-aylık birikimli)

Kaynak: TCMB, TÜİK.

57. Merkez Bankası 2001 yılı ve öncesinde kullanılan IMF kredilerinin geri ödemesine devam etmiş ve 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde 2,6 milyar ABD doları geri ödeme yapmıştır.

Hazine ise bu dönemde 0,8 milyar ABD doları IMF kredisi kullanmış, 3 milyar ABD doları IMF kredi geri ödemesi yapmıştır.

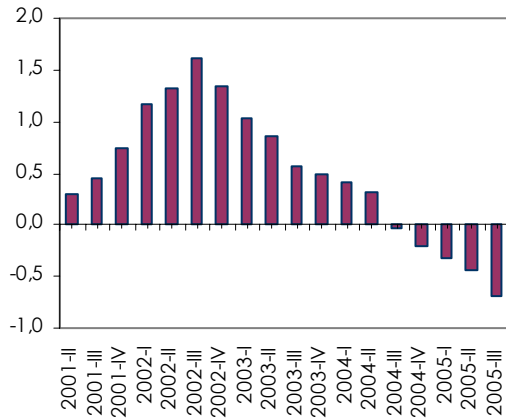
58. Yurt dışında çalışan işçilerin Merkez Bankası'nda açtıkları uzun vadeli kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları (KMDTH) ile süper döviz hesaplarından (SDH) 2003 yılı Nisan ayından bu yana çıkış devam etmektedir. Kısa vadeli hesaplarda da, 2004 yılı son çeyreğinde başlayan çıkışlar 2005 yılında sürmüştür. Buna göre, Ocak-Eylül döneminde Merkez Bankası'ndaki söz konusu mevduatlarda net 573 milyon ABD doları düşüş gözlenmiştir. Bu çıkışlarda hem KMDTH hem de SDH'deki kademeli faiz indirimlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim, euro cinsinden açılan SDH faiz oranları 2002 yılında 1 yıl, 2 yıl ve 3 yıl vadeli de sırasıyla yüzde 8, 9 ve 10 iken, 20 Haziran 2005 tarihi itibarıyla yüzde 3, 3,5 ve 4'e düşürülmüştür.

59. 2004 yılı tamamında 856 milyon ABD doları artan, yurt dışı yerleşiklerin yurt içi bankalardaki mevduatlarında, 2005 yılı ilk dokuz ayında 2,1 milyar ABD doları artış görülmüştür.

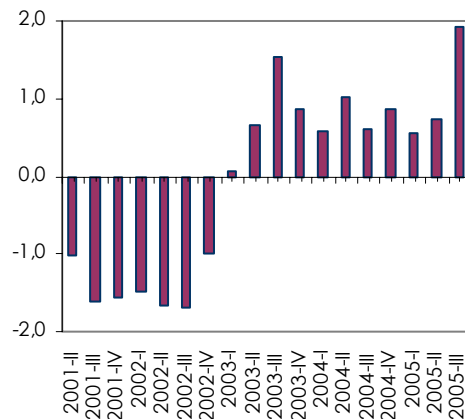
Yurt dışı yerleşiklere ait mevduatlar

(on iki aylık, milyon ABD doları)

KMDTH ve Süper Döviz Hesabı

Bankalarda yurt dışı yerleşikler kısa vadeli mevduatları

Kaynak: TCMB.

60. 2005 yılı ilk yarısı sonu itibarıyla toplam dış borç stoku 161,8 milyar ABD doları olmuştur. Orta ve uzun vadeli dış borçlar, 2004 yılı sonuna göre yüzde 1,2 oranında gerilerken, kısa vadeli borçlar yüzde 4,9 oranında artmıştır. Kısa vadeli dış borç stokundaki artışın kaynağı, özel sektörün kullandığı ticari krediler, bankaların kullandığı kısa vadeli krediler ve yurt dışı yerleşik bankalara ait mevduatlarda görülen artış olmuştur.

61. Dış borç göstergelerinde 2004 yılı boyunca ve 2005 yılı ilk yarısında iyileşme göze çarpmaktadır. Dış borç stoku verilerinin elde edilebildiği Haziran ayı itibarıyla, yıllık bazda 19 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşen cari işlemler açığına karşın, dış borç stokunun GSYİH'ye oranı düşmüştür. Aynı şekilde, dış borç stokunun ihracata oranı 2005 yılı ilk yarısında azalma göstermiştir.

Seçilmiş Dış Borç Göstergeleri (yüzde)

	2000	2001	2002	2003	2004				2005	
					Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç1	Ç2
Toplam Dış Borç Stoku / GSYİH	59,4	78,1	70,6	60,2	55,1	53,4	53,3	53,8	51,5	49,8
Toplam Dış Borç Stoku / İhracat	426,9	362,7	361,1	307,6	287,8	270,2	261	256,3	239,2	233,4
Dış Borç Servisi / GSYİH	11,0	16,9	15,6	11,5	11,4	10,7	10,5	10,1	9,7	10,3
<i>Bilgi için:</i>										
Toplam Dış Borç Stoku (milyar \$)	118,6	113,7	130,2	145,4	145,0	147,5	152,2	161,8	160,0	161,8
GSYİH (yıllık, milyar \$)	199,7	145,6	184,4	241,3	263,1	276,3	285,7	300,6	310,3	325,1

Kaynak: TÜİK, Hazine Müsteşarlığı.

IV. EK TABLOLAR

CARI İŞLEMLER (milyon ABD doları)

	Cari İşlemler										
	Net	Dış Ticaret			Hizmetler		Yatırım Geliri		Transferler		
	Net	İhracat (FOB)	Bavul Ticareti	İthalat (CIF)	Net	Turizm Geliri	Net	Faiz Gideri	Net	İşçi Gelirleri	
(yıllık)											
2000	-9819	-21959	27775	2946	-54503	11368	7636	-4002	-4825	4774	4560
2001	3390	-3733	31334	3039	-41399	9130	8090	-5000	-5497	2993	2786
2002	-1524	-7283	36059	4065	-51554	7879	8479	-4556	-4416	2436	1936
2003*	-8035	-14010	47253	3953	-69340	10505	13203	-5557	-4579	1027	729
2004	-15647	-23924	63121	3880	-97540	12786	15888	-5636	-4342	1127	804
(üç aylık)											
2003 III	1080	-4082	12180	1082	-18448	6241	7032	-1377	-1133	298	235
IV	-3458	-4312	13389	1160	-20054	1919	2711	-1335	-1171	270	205
2004 I	-5400	-5059	13500	877	-20921	948	1713	-1515	-940	226	193
II	-4547	-6017	15519	1043	-24391	2578	3270	-1404	-991	296	181
III	-672	-6429	15968	973	-25098	6741	7662	-1332	-1169	348	237
IV	-5028	-6419	18134	987	-27130	2519	3243	-1385	-1242	257	193
2005 I	-6190	-6231	17240	713	-25727	1195	1995	-1401	-1082	247	181
II	-7115	-8599	17988	942	-29275	2750	3760	-1643	-1227	377	171
III	-3047	-9757	17709	813	-30076	7591	8817	-1335	-1339	454	247
(aylık)											
2004 Eki	-185	-1386	5863	360	-8088	1475	1729	-343	-309	69	58
Kas	-1931	-2018	5732	311	-8568	578	856	-577	-553	86	71
Ara	-2912	-3015	6539	316	-10474	466	658	-465	-380	102	64
2005 Oca	-1461	-1575	4997	206	-7209	453	690	-428	-277	89	60
Şub	-2265	-1934	5652	236	-8322	200	548	-601	-496	70	58
Mar	-2464	-2722	6591	271	-10196	542	757	-372	-309	88	63
Nis	-2541	-2563	6125	329	-9594	547	860	-602	-320	77	59
May	-2386	-3017	5903	308	-9811	1035	1400	-611	-557	207	58
Haz	-2188	-3019	5960	305	-9870	1168	1500	-430	-350	93	54
Tem	-1209	-3139	5680	204	-9593	2141	2602	-380	-303	169	78
Ağu	-1298	-3886	5439	307	-10249	3029	3453	-593	-648	152	85
Eyl	-540	-2732	6590	302	-10234	2421	2762	-362	-388	133	84
(on iki aylık)											
2004 Eki	-14262	-22299	59415	3962	-91977	12476	15631	-5559	-4267	1120	797
Kas	-15674	-23709	61177	3918	-95300	12442	15720	-5543	-4321	1136	807
Ara	-15647	-23924	63121	3880	-97540	12786	15888	-5636	-4342	1127	804
2005 Oca	-16123	-24493	63499	3830	-98419	12849	15976	-5596	-4400	1117	783
Şub	-16163	-24631	65487	3786	-100602	12890	16021	-5549	-4485	1127	787
Mar	-16437	-25096	66861	3716	-102346	13033	16170	-5522	-4484	1148	792
Nis	-17259	-25739	67915	3687	-104008	13020	16257	-5688	-4541	1148	788
May	-18303	-26893	68651	3626	-105828	13044	16492	-5732	-4651	1278	782
Haz	-19005	-27678	69330	3615	-107230	13205	16660	-5761	-4720	1229	782
Tem	-19455	-28634	69381	3572	-108095	13596	17107	-5688	-4759	1271	790
Ağu	-20761	-30251	70126	3510	-110461	13867	17536	-5693	-4830	1316	792
Eyl	-21380	-31006	71071	3455	-112208	14055	17815	-5764	-4890	1335	792

Kaynak: TCMB.

* Tanım değişikliği nedeniyle 2003 yılı turizm gelirleri yukarı yönlü, işçi gelirleri ise aşağı yönlü revize edilmiştir. Söz konusu değişiklik önceki yıllara yansıtılmadığından, turizm ve işçi gelirleri önceki yıllarla karşılaştırılmamalıdır.

SERMAYE ve FİNANS HESAPLARI (milyon ABD doları)

Sermaye ve Finans Hesapları																	
Net	Finans Hesabı																
	Net	Doğrudan Yatırımlar	Portföy Yatırımları					Diğer Yatırımlar									
			Net	Varlıklar	Yükümlülükler		Net	Bankaların Döviz Varlıkları	Net	Ticari Krediler	Yükümlülükler				Mevduat		
					Hisse Senetleri	Borç Senetleri					Merkez Bankası	Genel Hükümet	Bankalar	Diğer Sektörler	Merkez Bankası	Bankalar	
(yıllık)																	
2000	12581	12581	112	1022	-593	489	1126	11801	-1690	13740	805	3348	117	4378	5025	622	-642
2001	-1719	-1719	2769	-4515	-788	-79	-3648	-2667	927	-2066	-1930	10229	-1977	-8076	438	736	-1568
2002	1372	1372	824	-593	-2096	-16	1519	7294	594	8071	2483	-6138	11834	-1028	475	1336	-988
2003	3002	3002	1227	2465	-1386	905	2946	3357	724	4343	2181	-1479	-765	1975	955	497	871
2004	13298	13298	1906	8023	-1388	1427	7984	4193	-5965	11148	4204	-4414	-267	5708	5112	-209	856
(üç aylık)																	
2003 III	-1239	-1239	449	1607	-604	562	1649	2005	-862	3054	570	-466	6	1251	784	322	517
IV	1226	1226	452	-1	-332	276	55	-1011	-1666	1072	985	-744	-212	1082	351	61	-460
2004 I	6441	6441	519	2799	140	503	2156	2909	1079	1763	969	-1110	-560	657	1555	6	255
II	2211	2211	479	1207	184	-25	1048	1586	-1230	3689	1149	-1084	118	1254	1559	-75	703
III	1924	1924	516	449	-898	226	1121	1577	-3647	4321	1355	-1093	872	1680	1323	-23	113
IV	2722	2722	392	3568	-814	723	3659	-1879	-2167	1375	731	-1127	-697	2117	675	-117	-215
2005 I	5474	5474	503	3852	-1137	1906	3083	4394	3571	238	650	-1008	-381	607	507	-113	-36
II	4026	4026	134	3062	90	991	1981	4209	-2938	6757	1348	-945	-1189	4006	2732	-191	874
III	2866	2866	2338	2046	-351	1828	569	389	-3510	3847	689	-603	-1983	1979	2586	-269	1289

Kaynak: TCMB.

SERMAYE ve FİNANS HESAPLARI (milyon ABD doları)

Sermaye ve Finans Hesapları

	Sermaye ve Finans Hesapları																
	Net		Finans Hesabı														
	Net	Doğrudan Yatırımlar	Portföy Yatırımları					Diğer Yatırımlar									
			Net	Varlıklar	Yükümlülükler		Net	Bankaların Döviz Varlıkları	Net	Ticari Krediler	Yükümlülükler				Mevduat		
Hisse Senetleri					Borç Senetleri	Merkez Bankası					Genel Hükümet	Bankalar	Diğer Sektörler	Merkez Bankası	Bankalar		
	(aylık)																
2004 Eki	-95	-95	237	1168	-505	37	1636	-927	-613	111	142	-155	-279	-80	289	-53	238
Kas	712	712	61	323	-253	212	364	-1051	-1445	589	-166	-493	-193	1863	54	-47	-429
Ara	2105	2105	94	2077	-56	474	1659	99	-109	675	755	-479	-225	334	332	-17	-24
2005 Oca	2424	2424	118	3123	-856	908	3071	1273	866	-344	-220	-162	-133	388	-112	-37	-70
Şub	1653	1653	320	1479	46	526	907	-731	391	-1356	-230	-497	-132	-542	229	-29	-157
Mar	1397	1397	65	-750	-327	472	-895	3852	2314	1938	1100	-349	-116	761	390	-47	191
Nis	2320	2320	58	-125	-256	311	-180	1621	-695	2230	792	-159	-329	522	746	-53	693
May	1385	1385	-34	978	428	96	454	-309	-1711	1194	408	-450	-722	559	884	-83	545
Haz	321	321	110	2209	-82	584	1707	2897	-532	3333	148	-336	-138	2925	1102	-55	-364
Tem	1261	1261	1104	1025	-715	571	1169	2150	-318	2228	107	-153	-248	879	1413	-30	205
Ağu	394	394	462	-609	-21	501	-1089	-1714	-2292	305	347	-114	-1388	151	601	-118	768
Eyl	1211	1211	772	1630	385	756	489	-47	-900	1314	235	-336	-347	949	572	-121	316
	(on iki aylık)																
2004 Eki	11865	11865	2088	5369	-1584	886	6067	6021	-4839	11218	4114	-3995	176	4560	4867	-127	1463
Kas	12199	12199	1937	6348	-1521	1010	6859	5990	-6388	13106	4071	-4058	194	6771	5140	-186	1015
Ara	13298	13298	1906	8023	-1388	1427	7984	4193	-5965	11148	4204	-4414	-267	5708	5112	-209	856
2005 Oca	13047	13047	1925	9485	-2139	2353	9271	4359	-5716	10268	3912	-4418	-234	5852	4605	-247	638
Şub	11689	11689	1853	10744	-1826	2515	10055	1525	-6403	8657	3472	-4424	-258	5023	4500	-286	456
Mar	12331	12331	1890	9076	-2665	2830	8911	5678	-3473	9623	3885	-4312	-88	5658	4064	-328	565
Nis	13987	13987	1909	9106	-3194	3237	9063	5117	-4284	9438	4219	-4277	-1081	5653	4135	-361	963
May	13945	13945	1729	9858	-2822	3393	9287	4861	-5395	9878	4304	-4294	-1581	5802	4494	-408	1343
Haz	14146	14146	1545	10931	-2759	3846	9844	8301	-5181	12691	4084	-4173	-1395	8410	5237	-444	736
Tem	13644	13644	2355	12015	-3294	4327	10982	10230	-3988	13401	3497	-4170	-2120	8953	6149	-510	1343
Ağu	13792	13792	2811	11394	-2998	4875	9517	7063	-4059	10692	3390	-3803	-4060	7855	6211	-635	1448
Eyl	15088	15088	3367	12528	-2212	5448	9292	7113	-5044	12217	3418	-3683	-4250	8709	6500	-690	1912

Kaynak: TCMB.